Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЯ 1411 ЙИЛ ШАЪБОН, 7-КУН
ШАМСИЯ 1369 ЙИЛ ҲУТ, 2-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган • 1991 йил 20 февраль, чоршанба № 36 • НАРХИ обуначига 7 тийин, сотувда 10 тийин.

СССР ОЛИЙ КЕНГАШИ ПАЛАТАЛАРИНИНГ ҚЎШМА МАЖЛИСЛАРИДА

ТАССНИНГ ПАРЛАМЕНТДАГИ МУХБИРЛАРИ ХАБАР БЕРАДИЛАР

19 февраль куни СССР Олий Кенгаши палаталари қўшма мажлисининг қатнашчилари салкам бир соат давомида кун тартибидаги масалаларни муҳокама қилишга ўта олмай турдилар.

Бунга депутат Ю. Кольцовнинг СССР Адлия вазири С. Лушчиковга йўллаган сўрови теварагида авж олиб кетган ўткир баҳс сабаб бўлди. Унинг қисқача мазмуни шундан иборат. Депутат КПСС раҳбарияти аъзолари Болтиқбўйида миллий (жамоат) нажот комитетлари тузилишига алоқадор эканлиги тўғрисида матбуотда эълон қилинган кўпдан-кўп хабарларга асосланиб, бундай далилларнинг матбуотда келтирилиши хусусида Адлия вазирлигининг фикри қандай эканлиги ва КПСС Уставини расмий рўйхатдан ўтказиш тўғрисидаги масалани ҳал этиш чоғида уларни ҳисобга олишнинг қонунийлиги ёки қонуний эмаслиги тўғрисида ахборот беришни сўраган.

Сўров муаллифининг фикрича, КПССнинг рўйхатга олиш тўғрисидаги аризасини жамоат бирлашмалари тўғрисидаги СССР қонунининг конституциявий тузумни зўрлик билан ўзгартириш мақсадини кўзлаган фаолиятни содир этган тақдирда суднинг қарорига биноан ана шу бирлашмани рўйхатдан ўтказиш рад этилиши ёки мавжуд бирлашма тугатилиши мумкинлигини белгиловчи моддалари билан ўзаро боғлиқ ҳолда кўриб чиқиш зарур.

Газета маълумотларига асосланиб фикр билдираётган экан, деди шу муносабат билан раислик қилувчи А. И. Лукьянов, ушбу сўровни муҳокама қилиш учун қабул қилиш ёки қилмаслик тўғрисидаги масалани ҳал этиш лозим. Овоз бериш якунларига кўра 172 нафар депутат муҳокама қилишни ёқлаб, 170 нафар депутат эса унга қарши овоз берди; сўров регламентда белгиланган зарур кўпчилик овозни олмади. Шундан кейин сўзга чиққан депутатлар кўпчилик овоз олиш умуман зарур эмаслигини айтдилар. Регламентда, деб таъкидлашди А. Собчак билан С. Рябченко, депутат сўровлари бўйича овоз бериш зарурати кўзда тутилмаган; сўровлар билан мурожаат қилиш депутатларнинг дахлсиз ва мутлақ ҳуқуқидир. Парламент раҳбари Олий Кенгашда унинг ўзи ифодалагандек вазиятни кескинлаштиришга уринишларини қўллаб-қувватламаслигини айтди.

КПСС Марказий комитети бош котибининг ўринбосари В. Ивашко ҳам қизғин баҳсда қатнашди. У КПСС бундай «сиёсий» сўровни четлаб ўтмайди, муаллифлардан ҳар бир банд бўйича аниқ-равшан исботларни талаб этади, деди.

Депутатлар В. Шаповаленко билан С. Ахромеевнинг қисқача бир-бирларига луқма ташлашлари «залда жонланиш»га сабаб бўлди. Маршал сайловчининг РСФСР Олий Кенгашининг раиси Б. Ельцин шаънига ҳақоратли мазмундаги хатини расмий ҳужжат сифатида тарқатганлик учун танқид қилинди. Ушбу масалани парламент одоби комитетига топширишга қарор қилинди.

Шундан кейин депутатлар яқинда тақдим этилган қўшимчалар ва аниқликларни ҳисобга олиб кун тартибидаги масалалар рўйхатини узил-кесил тасдиқлашга ўтдилар.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ, И. НОВИКОВ, В. ШИШЛИН.

Миллий маданият марказларига эътибор

18 февраль куни Тошкентда Ўзбекистон ССР Президентининг маслаҳатчиси Ш. С. Зиёмов ҳузурида кенгаш бўлди. Кенгашда жумҳурият вазирликлари ва идораларининг, маҳаллий советлар ва партия органларининг раҳбарлари қатнашдилар.

Президентлик кенгашининг Ўзбекистон миллий маданият марказлари фаолияти ва улар ишини такомиллаштириш тадбирлари тўғрисидаги қароридан келиб чиқадиган вазифалар муҳокама қилинди.

Кенгашда ижтимоий турмушни янгилаш борасида республикада рўй бераётган жараёнлар Ўзбекистонда яшаётган барча миллат ва элатларнинг эҳтиёжларини қондиришга доир тадбирлар билан бирга амалга оширилаётганлиги таъкидланди. Бунга жумҳуриятимизда ташкил қилинган ва миллий маданиятни, анъаналарни, тил, халқ ҳунармандчилигини ривожлантиришга, мамлакатимизда маданий алоқаларни ўрнатиш ва қўллаб-қувватлашга даъват этилган 37 та миллий-маданият маркази кўмаклашмоқда.

Шу билан бирга, кенгашда жумҳуриятимизда яшаётган миллий гуруҳларнинг маданий эҳтиёжларини янада тўлароқ қондириш имкониятларидан ҳали етарли даражада фойдаланилмаётгани айтилди.

Баъзи халқ депутатлари маҳаллий советлари, жумҳурият вазирликлари ва идоралари, партия органлари Ўзбекистон аҳолисининг кўп миллатли эканлигини ҳисобга олиш борасидаги ишларни суст қайта қурмоқдалар.

Ана шу барча ишларни такомиллаштириш мақсадида халқ депутатлари маҳаллий советларига, вазирликлар ва идораларга, партия ва бошқа жамоат ташкилотларига муайян шароитга асосланган ҳолда миллий гуруҳлар ва уларнинг марказлари ўртага қўяётган ижтимоий-иқтисодий ҳамда маданий муаммоларни ҳал этиш юзасидан тегишли чора-тадбирларни кўриш тавсия қилинди. Бу ишга миллий маданиятни, ҳар бир халқнинг ўзига хос одатларини сақлаш ва ривожлантиришнинг, миллатлараро муносабатларни такомиллаштиришнинг муҳим омили сифатида қараш кераклиги таъкидланди.

(ЎзТАГ).

Фахриддин Парпихўжаев Совет Армияси сафида йигитлик бурчини ўтаб қайттач, Тошкентдаги асбобсозлик заводига ишга кирганди. Ҳозир у илғор пармаловчилардан. Ойлик топшириқни ҳамиша ошириб бажармоқда. Жамоадаги обрў-эътибори ҳам яхши. Бунга ёш ишчи одамохунлиги, меҳнатсеварлиги ва изланувчанлиги туфайли эришаётир.

Еркин БОТИР олган сурат.

«Халқ сўзи» таништиради

ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ ЎРМОН КОМИТЕТИНИНГ РАИСИ

Абдушукур Абдухалилович ХОНАЗАРОВ

1939 йилда Тошкент вилоятининг Бўстонлиқ районидаги Сойлиқ қишлоғида туғилди. Ўзбек. КПСС аъзоси. Тошкент қишлоқ хўжалиги институтини тугатган. Мутахассислиги ўрмон хўжалиги муҳандиси. Қишлоқ хўжалиги фанлари доктори.

Меҳнат фаолиятини Тошкент вилоятидаги Оқтош ўрмон хўжалигида ўрмончиликдан бошлади. 1965—1968 йилларда — Тошкент қишлоқ хўжалиги институти аспиранти. 1968 йилдан Ўрта Осиё Ўрмон хўжалиги илмий-текшириш институтида кичик илмий ходим, катта илмий ходим, тоғлиқ ерларни суғориш лабораториясининг мудири. 1985 йилда шу институтга директор этиб тайинланди. 1990 йилдан «Ўзбеклес» ўрмон хўжалиги ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош директори.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг ўн иккинчи чақириқ навбатдан ташқари тўртинчи сессиясида Ўзбекистон ССР давлат ўрмон комитетининг раиси этиб тайинланди.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ГЕОЛОГИЯ ВА МИНЕРАЛ РЕСУРСЛАР ДАВЛАТ КОМИТЕТИНИНГ РАИСИ

Тўлқин ШОЁҚУБОВ

1933 йилда Тошкентда туғилган. Ўзбек. КПСС аъзоси. 1955 йилда Ўрта Осиё политехника институтини тугатган. Мутахассислиги геолог-муҳандис. Маъданшунослик фанлари номзоди.

Меҳнат фаолиятини 1955 йилда бошлаган. Ўзбекистон ССР Геология-қидирув бош бошқармасининг Яккабоғ геология-қидирув экспедициясида геолог, катта геолог, бош геолог бўлиб ишлаган. 1963 йилдан Ўрта Осиё Давлат план комитетида рангли металлар ва минерал хом ашё маҳсулотлари бўйича бош мутахассис. 1965 йилдан 1981 йилгача Ўзбекистон ССР Геология вазирлиги «Ташкентгеология» бирлашмасида бош геолог, бош директор ўринбосари бўлиб ишлаган. 1981 йилдан Ўзбекистон ССР геология министрининг ўринбосари, 1986 йилдан эса министри. 1988 йилдан буён Ўзбекистон мувофиқлаштирув-геология бош бошқармасининг бошлиғи.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг ўн иккинчи чақириқ навбатдан ташқари тўртинчи сессиясида Ўзбекистон ССР геология ва минерал ресурслар давлат комитетининг раиси этиб тасдиқланди.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ БАНКИ БОШҚАРУВИНИНГ РАИСИ

Эркин Жўраевич ВОҚИБОЕВ

1934 йилда Тошкент шаҳрида туғилган. Ўзбек. КПСС аъзоси. Маълумоти олий. 1957 йилда Тошкент молия-иқтисод институтини тамомлаган. Мутахассислиги бўйича иқтисодчи.

Меҳнат фаолиятини 1957 йилда давлат банки Фарғона вилоят Олтиариқ район бўлими кредитлар бўйича инспекторлигидан бошлаган. Давлат банки Фарғона вилоят Яйпан бўлими бошқарувчиси, давлат банки Сирдарё вилоят идораси бошқарувчисининг ўринбосари, давлат банки Ўзбекистон жумҳурият идораси бошқарувчисининг ўринбосари лавозимларида, 1987—1990 йилларда СССР Агросаноат банки Ўзбекистон жумҳурият банки бошқарувининг раиси вазифасида ишлаган.

1990 йилдан эътиборан Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши план ва бюджет-молия масалалари комитетининг раиси. Ўзбекистон ССР халқ депутати. Медаль билан мукофотланган.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг ўн иккинчи чақириқ навбатдан ташқари тўртинчи сессиясида Ўзбекистон ССР Давлат банки бошқарувининг раиси этиб тайинланди.

Водийларни яёв кезганда...

САМАРҚАНД ЗАМИНИНИНГ ТОМИР УРИШИ

ДАРВОЗАЛАР ОЧИЛДИ

Жаҳон маданияти сарварларидан бири, ўзбек халқи пешонасида қуёш бўлиб порламиш Низомиддин Мир Алишер Навоийнинг муборак 550 йиллиги дарвозалари Самарқандда ҳам ланг очилди. Карнай-сурнайларнинг тантанали садолари остида Абдураҳмон Жомий ва Алишер Навоий бақамти ҳайкаллари пойига гуллар қўйилди. Умрбоқий шоир 1464—1469 йилларда яшаган ва таҳсил кўрган манзиллар муқаддас зиёратгоҳга айланди. Буюк зот номи билан аталмиш дорилфунунда илмий-амалий конференция иш бошлади.

Университет ректори, профессор М. Жўрақулов улуғ мутафаккир номига муносиблик ва руҳига ҳурматдан келиб чиқиб, илм даргоҳининг хайрли излари, ишлари, эзгу ниятлари тўғрисида гапирди.

Халқ депутатлари вилоят кенгаши раиси, партия комитетининг биринчи котиби, Алишер Навоий юбилейини тайёрлаш ва ўтказиш комиссиясининг раиси П. М. Абдураҳмонов беназир ҳазрат тўйининг дунёвий аҳамияти, бунга Самарқанднинг ҳозирлигию муносиб тўёналари хусусида чиқиш қилди.

Профессор Б. Валихўжаев шоир ижодининг жаҳоний шуҳрати, доцент А. Геворкян унинг назмида уйғониш даври моҳияти, профессор Р. Қўнғиров Навоий ўзбек тилининг асосчиси мавзуида сўз юритдилар.

— Абдураҳмон Жомий ва Алишер Навоий, — деди Тожикистон ССР халқ ёзувчиси Фотеҳ Ниёзий, — ўзбек ҳамда тожик халқлари қон-қардошлиги, абадияту самимиятга йўғрилган дўстлигининг мангу мустаҳкам кўпригидир. Ана шу икки буюк бобомизнинг чин инсоний фазилатларга бой муносабати икки азим наҳрдирки, улар абадул-абад тўлиб-тошиб оқажак. Биз набирају абиралар, чеваралар бу наҳрларнинг пок, тиниқ, хуштаъм сувларидан қониб-қониб ичажакмиз. Қалбан талпинишда, руҳан шуурдошликда, жисман дастма-дастлик ва мададкорликда бир-биримизга ташна эмаслигимиз боиси мана шундадир. Иншоолло, бунга гард юқмагай. Айни пайтда бу наҳрларни покиза тутиш биз билан сиз учун ҳам қарз, ҳам фарз.

Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг А. С. Пушкин номидаги тил ва адабиёт институти профессори С. Эркинов Алишер Навоий юбилейининг республика, мамлакат ва жаҳон жабҳаси бўйлаб қолдиражак нурли излари, бунинг учун кўрилаётган тадбирлар, қўл урилаётган ишлар ҳақида ахборот берди.

Ўрта Осиё қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти илмий-тадқиқот институти директори, ВАСХНИЛ академиги С. Усмонов, Ҳамза номидаги жумҳурият Давлат мукофоти лауреати, «Ёшлик» журнали муҳаррири Омон Матжон, самарқандлик шоира Бибисора Туробова ҳазрат Навоийнинг 550 йиллигини ҳар бир ўзбек хонадонидаги хушфайз тўй деб сифатладилар.

Анжуманнинг иккинчи қисми назму наво даврасига айланди. Шоир шеъриятидан дасталанган қўшиқлар фикратга малҳам, дилларга ором бағишлади. Вилоятнинг барча шаҳру районларидан келган санъат фарзандлари уларни зўр эҳтиром ва маҳорат билан ижро этдилар.

Конференция ўз ишини давом эттирмоқда. Университетда, тиббиёт, қишлоқ хўжалиги институтларида ҳафта мобайнида Навоий ҳаёти ва ижоди юзасидан сўз, баҳс-мунозара юритилади. Элликдан зиёд маърузалар тингланади, таҳлил қилинади.

САЛОМАТЛИК ДОРИЛФУНУНИ

Иссиқ жон иситмасиз бўлмас. Дейлик, сира кутилмаганда ёнингиздаги соппа-соғ одам танида қандайдир дард хуруж қилиб қолди ёки бахтсиз тасодиф туфайли жароҳат олди. Унга мадад бериш — инсоний бурчингиз. Лекин дастлабки тиббий ёрдам кўрсатишни эплай оласизми? Мана бу томони энди муаммо. «Билим» жамияти вилоят ташкилоти ва вилоят соғлиқни сақлаш бўлими ўзаро маслаҳатлашиб, ана шу муаммо ечими сари қадам ташладилар. «Саломатлик» экспресс-дорилфунуни ташкил этилди.

Дорилфунунга қабул қилинган тингловчилар олти ой мобайнида инсон танида кечадиган барча жараёнлар ҳақида умумий маълумот оладилар, дастлабки шошилинч тиббий ёрдам кўрсатиш малакасини ўзлаштирадилар, турли дардга чалинганларни даволаш ва парваришлаш, кўпгина касалликларнинг келиб чиқиши олдини олиш кўникмаларини ҳосил қиладилар. Машғулотларни вилоят соғлиқни сақлаш муассасаларининг тажрибали шифокорлари ўзбек ва рус тилларида ўтказишади.

— «Саломатлик» экспресс-дорилфунуни ҳозирча Самарқанд тиббиёт билим юрти қошида ишламоқда, — дейди «Билим» жамияти вилоят ташкилоти бошқаруви раисининг ўринбосари Хушвақт Нурмуҳамедов. — Чунки бундай таълим маскани янгилик бўлиб, ундан ҳали кўпчилик бехабар. Шу боис тингловчилар ҳам саноқли. Лекин талабгорлар сони кун сайин ошиб бормоқда.

Дарҳақиқат, дорилфунун тетапоя қадам босмоқда. Кейинроқ унинг тиббиёт олий ўқув юртида, шаҳар ва район шифохоналарида бўлимлари очилади. Тингловчиликка иштиёқманд барча ёшдаги эркак ва хотинлар «Билим» жамиятлари район ташкилотларига мурожаат қилишлари мумкин. Битирувчиларга махсус гувоҳномалар берилади. Олинган таҳсил йўналишида ўқишни давом эттириш ниятида бўлганлар тиббиёт билим юртларининг кечки бўлимларига конкурссиз ўтадилар.

САВОБ МАРАФОНИ

15 февраль — Афғонда афғон чеккан совет жангчиларининг Ватанга қайтган куни. Лекин уларнинг ҳарбу зарб туфайли орттирган ҳам тан, ҳам қалб жароҳатлари ҳеч бир тошу тарози палласига тўғри келмайди. Чиндан-да, тафтли меҳр-мурувватга, инсоний саховатга ташна афғончилар орамизда кам эмас. Бир оғиз ширин сўз, бир чимдим малҳамли мадад улар кўнглини тоғ қадар кўтаради. Самарқанд шаҳрида ана шу мақсадда хайрли тадбирга қўл урилмоқда. Шаҳар ташкилотлари— байналмилалчи жангчилар кенгаши, комсомол комитети, шаҳар Совети ижроия комитети ўзаро ҳамкорликда 15 февраль куни ўн икки соатлик «Афғонистон» концерт марафонини ташкил этдилар. Унда маҳоратли санъаткорлар, энг яхши бадиий ҳаваскорлик тўгараклари қатнашдилар.

Марафондан жамғарилган маблағ афғончиларни ижтимоий ҳимоя қилиш мақсадларига йўналтирилади. Инчунин, байналмилал бурчини ўташ пайтида ҳалок бўлганларнинг оилаларига, ногиронликка дучор бўлганларга моддий ёрдам улашилади. Шуниси эътиборлики, марафон бошланмасиданоқ меҳр-мурувват хайр-эҳсонлари «Афғонистон» ҳисобига туша бошлади. Бинобарин, Темирйўл райони комсомол комитети минг сўм, шаҳар комсомол комитетининг хўжалик ҳисобидаги «Музаффар» бирлашмаси бир ярим минг сўмни савоб марафони жамғармасига ўтказдилар.

ГАНЧКОР ХОТИРАСИГА ТАЪЗИМ

Ганчкорлик халқимиз бадиий ҳунармандчилигининг нодир санъати ҳисобланади. Унинг Самарқанд мактабида Усто Қули Жалиловнинг номи алоҳида ҳурмат билан тилга олинади. Хўш, у киши ким бўлди экан?

— Ганчкорлик Уста Қули учун валодмерос касб, — дейди Ўзбекистон ССР Рассомлар ва меъморлар уюшмасининг Самарқанд бўлими ходими Г. Темирова. — Унинг бобоси Усто Абдуназар ва отаси Усто Абдужалил Бухоро амири Музаффархон даврида ўзларига яраша ҳурмат-эътибор қозонишган. Асримиз бошлариданоқ Усто Қули отасига эргашиб Ситораи Моҳи хосса саройи таъмирида илк бор синовдан ўтади. Машҳур Уста Ширин Муродов раҳбарлигида ишлаган ота-бола саройнинг оқ қасрига ганчдан бетакрор зебу зийнат нақшлашади. Аста-секин Усто Қули мустақил иш юритади. У 1933 йилда Улуғбек мадрасаси минораси, 1938 йилда Шаҳрисабздаги Оқсарой мадрасаси, 1939 йилда Хўжа Аҳмад Яссавий мақбараси, 1948 йилда Гўри Амир мақбараси таъмирларида ганчкорлик санъатини бетакрор услубларда намойиш этди.

Г. Темированинг шаҳодат беришича, Улуғ Ватан урушининг айни қоқ белида — 1943 йилда Тошкентда Муқимий номидаги музикали драма театри қурилади. Унда миллий нақшкорлик намуналарини акс эттиришда Усто Қулининг ҳиссаси катта бўлди. Лекин таъкидлаш керакки, унинг сеҳрли қўллари ўзининг гул санъатини айниқса Алишер Навоий номидаги опера ва балет театри биноси қурилиши (1947 йил, меъмор А. В. Шусев лойиҳаси асосида) да шон-шуҳрат даражасига кўтарган. Хива, Термиз, Тошкент, Фарғона ва Самарқанд қасрларининг ҳар бири Усто Қули санъати туфайли бадиий жиҳатдан ранго ранг файз олади.

Самарқанд ганчкорлик мактабининг йирик мураббийси 1890 йили таваллуд топиб, 1961 йилда вафот этган. Унинг номи ҳамон самарқандлик бадиий ҳунармандлар учун муборакдир. Яқинда Усто Қулининг шогирдлари, уни билган ва ғойибона танишларининг талабу орзулари ушалиб, моҳир санъаткорининг руҳига таъзим бажо келтирилди. У яшаган маҳалланинг бош кўчаси энди Дибенко эмас, Усто Қули деб юритиладиган бўлди. Санъаткор вафотининг ўттиз йиллиги онларида бу воқеанинг юз бериши маҳалладошлар ҳаётида хотираи муқадас сифатида из қолдирди.

МАДАД СЎРАЙМИЗ

Биз яшаётган жойни вилоятнинг Сахалини деса бўлади. Эшитган чиқарсиз — «Қизилча» давлат хўжалиги, айни пайтда Қизилча қишлоқ Совети. Ўзбеклар ва қозоқлардан иборат беш мингдан зиёд аҳоли бор. Аҳил-иноқмиз. Қўйчивонлик— ота касбимиз. 60 мингдан ошиқ қўй-қўзи боқилади. Хўжаликнинг даромаду буромади чўтга ташланар экан, ҳар ҳолда ёмон эмас.

Қишлоқ Советининг 30 депутати қўйчивону зиёли, ишчию хизматчи вакилларидир. Улар қачон бўлмасин элнинг ташвиши ва қувончи билан нафас олишади. Сессияларда фойдаси бор таклифларни ўртага қўйиб, амалий тадбирларга айлантиришга ошиқишади. Мен ҳозир шулардан бирига тўхталиб, ундан кўраётган нафимиз, айни замонда ташвишимиз устида мулоҳаза юритмоқчиман.

Бир гал депутатларимиз хўжаликда Нурота тўқимачилик фабрикасининг бўлимини ташкил этиш фикри билан чиқишди. Давлат хўжалиги директори, СССРда хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалиги ходими Мирзон Нурбоевни шу даврага тортдик. Иложу имкони бор, бўпти, бирга киришайлик, деди у киши. Қишлоқ Советининг қарор-талаби билан районга бордик. Маъқул келди. Шу тариқа деярли бўш турадиган замонавий бино «Бахт уйи»да гилам, пайпоқ, жемпер тўқиш цехи иш бошлади. Салима Узоқова бош бўлдию 170 хотин-қиздан иборат жамоа вужудга келди. Ҳозир ойига ҳар бирининг нархи 700 сўм бўлган 60 квадрат метр гилам тайёрланмоқда. Бир ярим минг дона атрофида пайпоқ ва жемпер тўқилаяпти. Холида Мусурмонова, Насиба Ерматова, Улмон Жумақулова ва бошқалар ҳамкасбларига ўрнак.

Бу ёғи яхши, албатта. Лекин яқинда депутатларимиз цех фаолияти билан боғлиқ бошқа масалани кўтаришди: энди чинакамига ишлаган тишлайди замони келди. Биз қишлоқ Совети ҳудудини ажратиб олиб яшаши, тор доирадаги мустақилликни даъво қилмоқчи эмасмиз. Лекин цех ишчиларининг эътирозларига ҳам бефарқ қарашга ҳаққимиз йўқ. Улар ўртача юз сўмдан маош олишаяпти экан. Бозор иқтисодини бостириб келаётган ҳозирги кунда бу нима бўлади? Хуллас, тикувчиларимиз меҳнатга яраша ҳақ олишолмаяпти. Бу — бир томони. Иккинчидан, қишлоқ Советимизнинг йиллик бюджети 300 минг сўмдан ошмаётир. Ҳолбуки, бизда ҳам бюджет танқислиги сабабли ечимини тополмаётган муаммолар анча тўпланиб қолди. Хулосага келдикки, цех даромади аниқ чўтга ташланиши, бюджетимиз белини бақувват қилишга қувват бўлиши керак. Тикувчиларнинг эса моддий манфаатдорлигини ошириш даркор.

Чиндан ҳам тайёр маҳсулотлар Нурота фабрикасига пешкаш қилинадию уларнинг асл қиймати, келтирган даромади бизга гумон бўлиб қолаверади. Айнан шу масалада фабрикага, районнинг бошқа ташкилотларига чиқдик, лекин тайинли жавоб ололмадик. Вилоят маркази узоқ. Хат орқали мурожаатларимизга эса у ёқдан ҳам қониқарли акс-садо беришмаяпти. Андишали муомала-муносабат билан масала ечимини топиб бўлмаётгани бизни ташвишлантиришдан ташқари ранжитаяпти ҳам. Шу боис энди вилоят маҳаллий саноат бошқармаси олдига талабни қаттиқроқ қўйишга ҳақлимиз, деб ўйлайман.

Жамоа хўжалиги директори бу йил учун 3 тонна жун ажратмоқчи. Бу яна 200 дан зиёд хотин-қизга иш топилди, деган гап. Демак, цех ишлаб чиқариши яна кенгаяди. Тайёр маҳсулотлар ҳажми ошади. Қишлоқ Совети даромадини шу ҳисобдан ҳам кўпайтириш умидидамиз. Лекин қизилча тикувчилик цехи хўжалик ҳисобидаги корхона ҳуқуқига эга бўлиши керак. Депутатларимиз муддаоси шу. «Халқ сўзи» минбаридан фойдаланиб, бу ишга вилоят ва район Советларидан, маҳаллий саноат бошқармасидан яна бир бор мадад сўраймиз.

Ҳалима МУСТАФОЕВА,
Нурота районидаги халқ депутатлари Қизилча қишлоқ Совети раиси.

МУСАЛЛАСДАН ТАТИБ КЎРИЛСА

Самарқанддаги вино комбинатида тижорат асосида ташкил этилган татиб кўриш (дегустация) хонаси иш бошлади. Бу ерга ташриф буюрган меҳмонлар қадимий шаҳарда оврупоча винолар, Шарқ мусалласу шароблари тайёрлаш тарихи, тараққиёти ва истиқболлари ҳақида қизиқарли маълумотлар олишлари ҳамда ичимликнинг муайян хилларидан татиб кўришлари мумкин. Бунинг учун киши бошига 15 сўмдан ҳақ тўланса кифоя.

— Жаҳондаги барча винопазлик корхоналарида татиб кўриш (дегустация) заллари бор, — дейди корхона директори Н. Эшонқулов. — Бизда эса яқин-яқингача аҳвол қанақа эканлигини ўзингиз биласиз. Хайриятки, ҳозир замон ўзгарди. Шу боис янада зўр иштиёқ билан ишлаяпмиз. Биз шаҳримиз халқаро сайёҳлар маркази эканлигини ҳисобга олиб, мутасадди ташкилотлар билан тегишли шартномалар тузаяпмиз. Меҳмонлар виночилар Л. П. Мазуркевич, Х. Юсупов ва бошқалар ёрдамида қизиқарли маросимда иштирок этадилар, саховатли заминимиз қуёшини эмган мусалласлар таъмини тотиб, баҳолайдилар. Ўз навбатида корхонамиз аҳли маҳсулотини халқаро бозорга олиб чиқиш имкониятини қўлга киритди.

Яқинда Челябинск шаҳридан келган сайёҳлар мусаллас татиб кўриш маросимининг илк иштирокчилари бўлишди.

Материалларни «Халқ сўзи» мухбирлари Ҳабиб ТЕМИР ва Холмуҳаммад НУР тайёрладилар.

ЧАКАНА НАРХЛАРНИ ИСЛОҲ ЭТИШ ВА АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ЖИҲАТДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

СССР Олий Кенгашининг бешинчи сессиясида В. С. ПАВЛОВ нутқи

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

СССР халқ депутатлари тўртинчи съездининг қарорларига ва ССР Иттифоқи билан республикаларнинг нарх белгилаш ва аҳолини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш соҳасида умумий сиёсат ўтказиш зарурлиги тўғрисидаги қатъий келишувига биноан СССР Вазирлар Маҳкамаси тегишли таклифларни тайёрлади ва уларни сизларнинг муҳокамангизга тақдим этади. Бунда гап чакана нархларни аҳолининг иш ҳақи ва ижтимоий жиҳатдан ҳимояланиши масалалари билан боғлиқ равишда ислоҳ қилиш ҳақида бормоқда.

Мана шу жуда катта ижтимоий-иқтисодий тадбирларни ўтказиш зарурати нима учун келиб чиққанига яна бир бор тўхталиб ўтмоқчиман. Ҳозир биз шунчаки чакана нархларни ислоҳ қилиш ҳақида эмас, балки умуман нарх белгилашни кенг миқёсда ислоҳ қилиш ҳақида гапираяпмиз. Аслида халқ хўжалигидаги меҳнатга ҳақ тўлашни ислоҳ қилиш ҳам бошланмоқда. Шу сабабли нарх белгилашни ислоҳ қилиш янги улгуржи ва харид нархларининг жорий этишнинггина натижаси, деб ҳисоблаш мутлақо нотўғри бўлур эди. Гап кимдир етарли асосларсиз улгуржи ва харид нархларини ўзгартириб хатога йўл қўйганлиги ҳақида бораётгани йўқ. Агар шундай бўлганида, аслида аҳволни аллақачон ва осонгина тузатиб олиш мумкин бўлур эди. Бундай қарорни бекор қилиш ёки хатога йўл қўйган кишиларни лавозимидан олиб ташлашнинг ўзи кифоя қилар эди. Аммо мана шу тадбирларнинг ўзи иттифоқ қонун чиқарувчи олий ҳокимият органи — халқ депутатлари съездининг қарорларини бажариш юзасидан ўтказилган эди.

Ишнинг моҳияти шундаки, шу йилнинг 1 январигача амал қилиб келган улгуржи ва харид нархлари шахтёрлар, металлурглар, темирйўлчилар, деҳқонлар, ишлаб чиқариш соҳаси тармоқлари бошқа вакиллари меҳнатининг ҳақиқий қимматини акс эттирмас эди. Бу нархлар табиий ресурсларнинг қимматини ҳам акс эттирмас эди.

Масала шу тарзда турарди: шу тармоқлар корхоналарининг ишига доимо бюджетдан дотация бераверишу тўғрими ва, умуман, мана шундай шароитда биз ишлаб чиқаришни кўпайтира оламиз, фан-техника тараққиётини жадаллаштирамиз ва бозор муносабатларига ўтиш шароитида таназзулдан чиқа биламиз, деб умид қилиш учун асосимиз борми?

Биз бир қанча ўлкалар, вилоятлар, Москва ва Ленинград шаҳарлари раҳбарларининг чакана нархларни ошириш тўғрисидаги масаланинг пайсалга солинишини халқ истеъмол молларини сотишга тўсқинлик қилаяпти, деб иттифоқ ҳукумати шаънига қилган таъналарини ҳам қабул эта олмаймиз.

Мамлакатнинг 1991 йилги бюджетини муҳокама қилиш пайтида СССР молия вазири сифатида менга берилган: 203 миллиард сўм дотация ва нархлардаги тафовут қаёққа кетаяпти? — мазмунидаги саволни эслатиб ўтмоқчиман. Менимча, бу саволни ўртоқ Лисицкий берган эди. Шунга аниқлик киритмоқчиман, сизлар 1991 йил учун белгилаб берган бюджетда мана шундай дотациялар ҳамда ҳар хил турдаги маҳсулот ва халқ истеъмоли моллари нархларидаги тафовут 229 миллиард сўм миқдорида кўзда тутилган эди. Наҳотки шунча маблағ ҳатто бир ойга ҳам етмаган бўлса? — деган савол туғилади. Бу соҳада бошқа сабаблар ҳам таъсир ўтказаяпти, деб ўйлайман, бу сабабларга кейинроқ тўхталаман. Бироқ, келинглар, дастлабки энг асосий қоидаларга қайтайлик. Нарх белгилашни ислоҳ қилишга СССР халқ депутатлари съезди ва Олий Кенгаши қабул этган ёндашувларни, баъзи оммавий ахборот воситалари, иқтисодчилар ва депутатлар даъват этаётганидек, тафтиш қилиш керак эмас, бизнинг назаримизда бу ёндашувлар тўғри ва тезроқ рўёбга чиқарилиши лозим.

Шуни айта оламанки, сабаб, чамаси, чакана нархларга дотация бериш учун кўзда тутилган пулларни бир қанча минтақалар ва республикалар бошқа мақсадларга ишлатиб юборганлигидадир. Ҳақиқатан ҳам ҳозир уларнинг маблағи етишмаяпти. Шу сабабли нархларни ошириб, уни аҳолининг айрим табақалари ва тоифалари учун тўлиқсиз, ёки айтайлик, унчалик тўлиқ бўлмаган тарзда қоплаш йўли билан шу етишмовчиликнинг ўрнини тўлдириш масаласи кўндаланг бўлиб қолди. Шундай бир рақамни айтиб ўтмоқчиман. Россия федерациясида дотация 116 миллиард сўм бўлиши керак эди, РСФСР бюджетида эса 69,7 миллиард сўм қилиб тасдиқланган. Енгил саноатга, озиқ-овқат саноатининг баъзи молларига дотациялар йўқ. Украина эса, масалан, гўшт-сут маҳсулотларига дотация 26,7 миллиард сўм ўрнига 20,9 миллиард сўм қилиб белгиланган.

Сирасини айтганда, бугунги муаммонинг сабаби ва ўткирлиги мана шундан иборат, бинобарин, мен бу мунозарани ривожлантирмоқчи эмасман, чунки ислоҳот масаласи пулни ким ва нимага сарфлаганлиги тўғрисидаги гап-сўзлар билан алмаштирилиши мумкин эмаслигига ишончим комил. Шунга биноан СССР ҳукумати иттифоқдош республикаларнинг ҳукуматлари билан биргаликда кейинги ой мобайнида чакана нархларни ислоҳ қилиш кўрсаткичларини зўр бериб пишиқ-пухта ишлаб чиқиш ва келишиб олиш билан шуғулланди. Бу масалалар федерация кенгашида икки марта кўриб чиқилди. СССР Президенти ҳам, республикаларнинг олий раҳбарлари ҳам истеъмол бозорини барқарорлаштириш, юқори унумли меҳнатга қизиқишни кучайтириш, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни кўпайтириш ҳамда чайқовчиликка ва пинҳона иқтисодиётга қарши кураш зарурлигига асосланиб аҳолининг турмуш даражасини белгилайдиган асосий озиқ-овқат маҳсулотлари ва ашёвий молларнинг давлат чакана нархларини оширишнинг бутун мамлакат ҳудуди учун ягона доналарини белгилаш тўғрисида келишиб олдилар. Бунда моллар ва хизматларнинг чакана нархлари ҳамда тарифларини уларни ишлаб чиқариш ва сотишнинг ҳақиқий қимматини, истеъмол хусусиятларини, талаб ва таклифларнинг нисбатини ҳисобга олиб белгилаш назарда тутилади.

Чакана нархларнинг умумий даражаси тахминан 60 фоиз ортиши назарда тутилмоқда. Шу билан бирга аҳолининг турмуш даражасини белгилайдиган бир қанча халқ истеъмоли моллари учун, бизнинг фикримизча, давлатнинг ўзи қатъий прейскурант нархларини белгилаши ва бу нархларнинг кўтарилишини назорат қилиб туриши лозим. Шу билан бирга биз миллий, маҳаллий ва ишлаб чиқариш хусусиятларини эътиборга олиб нархларни оширишнинг энг юқори ҳажми иттифоқ даражасида белгилаб қўйилиши лозимлигига асосланамиз. Республикалар шундай молларнинг нархларини марказ белгилаган даражадан пастроқ қилиб белгилаши мумкинлиги кўзда тутилади. Гап, жумладан, гўшт, сут, тухум, нон, ун, қанд-шакар, чой, туз, ичкийим, болаларга аталган моллар ҳақида бормоқда. Республикалар ичидаги ва пассажир ташиш тарифлари ҳам шу тоифага киради.

Помидорнинг нархи етиштирилган жойда қутб доирасидан ташқарида ёки Москвада қанча бўлса, шунча бўлиши; сут товар тарзида ишлаб чиқарилган жойида йирик саноат марказларидаги нархларда сотилиши нотўғри бўлур эди. Яъни, молнинг қимматига кирадиган таннарх, транспорт харажатлари ва бошқа чиқимларни ҳисобга олиб, ҳақиқий қиммат тушунчаси ҳар ҳолда тикланиши лозим.

Айни вақтда биз нархларда қишлоқ хўжалигимизнинг товар маҳсулот етиштиришни кўпайтиришдан зарур манфаатдорлигини вужудга келтириш ҳам эътиборга олиниши лозим, деб ҳисоблаймиз. Бироқ биз ҳар қандай чиқимларга қарамай, дори-дармон ва тиббиёт буюмларининг, кофе, синтетик толадан тўқилган газламалар ва улардан тайёрланган буюмларнинг, синтетик материаллардан тайёрланган пойабзал, мўйна, трикотаж, пайпоқ ва ўйинчоқларнинг, бензин, аҳолига сотиладиган керосин, электр энергия, газ, кўмир, печь ёқилғиси ва ўтиннинг, шунингдек арақнинг амалдаги давлат чакана нархларини оширмаслик зарур, деб ҳисоблаймиз.

Агар биз молларнинг мана шу рўйхатини гуруҳлаштириб қўйганимиз сабаби депутатларни қизиқтирадиган бўлса, бу масалага алоҳида тўхталишим мумкин. Шу молларнинг ҳар бирининг ўз хусусиятлари ва сабаблари бор. Бу ерда, бир томондан, юқори даромадли моллар, иккинчи томондан зарар келтирадиган маҳсулотлар ҳам бор. Аҳоли учун ижтимоий аҳамияти нуқтаи назаридан ёндашув ва иқтисодий аҳамияти нуқтаи назаридан ёндашув бор. Шу молларнинг ҳар бири аҳолининг мутлақо муайян гуруҳига мўлжалланган. Агар арақ ҳақида гапирадиган бўлсак, бугун сиз билан биз офат эканлиги ҳақида қанчалик гапирмайлик, барибир воқелигимизда мана шу офат мавжуд ва арақнинг чакана нархини ҳар қандай ошириш оқилона даражадан чиқиб кетади — бу нарса, биринчидан, самогон қилишга мажбур этади ва иккинчидан, бу нарса ҳар ҳолда оилаларнинг бюджетига зарба бўлиб тушади.

Биз чакана нархлар кўтарилишини чеклаш мақсадида 1991 йилда гўшт, сут, балиқ маҳсулотларига, дори-дармонларга ва халқ истеъмол қиладиган бошқа баъзи ижтимоий аҳамиятга молик молларга давлат дотацияларини сақлаб қолиш зарур, деб ўйлаймиз. Ҳозир биз харид нархларидаи ва муомала харажатларидан ошиб кетадиган даражадаги чакана нархларни белгилашни нотўғри, деб ҳисоблаймиз. Гап шундаки, мана шу нархларнинг даражасида кўп жиҳатдан қишлоқ хўжалигимиз ривожланишининг барибир паст сифат даражаси асорати мавжуд. Бунинг устига, ҳали ҳам қишлоқ хўжалик маҳсулоти кўплаб нобуд бўлмоқда ва бу нобудгарчиликларни оширилган чакана нархлар белгилаш орқали аҳолининг гарданига юклаш нотўғридир. Шу сабабли бизнинг фикримизча, 1991 йилда гарчи озиқ-овқат ишлаб чиқилган нархларга биноан зарар кўрмайдиган тарзда сотилса ҳам, ҳамма дотацияларни тугатиш керак эмас. Зарар кўрмай сотиладиган маҳсулотларга ҳам дотация сақланиб қолаверади. Аммо бу дотациялар тахминан уч баравар камайтирилади.

Шартномавий (эркин) ва бошқариладиган чакана нархлар билан аҳолига сотиладиган моллар туркумини кенгайтириш кўзда тутилади. Бизнинг ҳисоб-китобларимизга кўра, шу молларнинг рўйхатга биноан товар оборотининг умумий ҳажмидаги салмоғига қараб молларнинг тахминан 30 фоизи шундай нархлар билан сотиладиган бўлади. Масалан, шундай нархлар билан табиий газламалар, табиий толадан ишлаб чиқарилган янги, модали маҳсулотлар, катта ёшдагилар учун чарм пойабзал, модали ва юқори сифатли спорт пойабзали, гилам ва гилам буюмлар, соатлар, баъзи маркалардаги холодильниклар, кир ювиш ва тикув машиналари, электр ва радио ўлчов асбоблари; хомлигида дудланган колбаса, қандолатчилик маҳсулотлари, тирик балиқ; чет эллардан келтирилган тамаки маҳсулотлари сотиладиган бўлади. Биз иттифоқдош республикаларнинг ҳукуматлари бу рўйхатни тўлдиришлари ва унга аниқлик киритишлари мумкинлигига асосландик.

Ўйлаймизки, чакана нархларни ислоҳ қилиш юзасидан таклиф этилаётган чора-тадбирлар ишлаб чиқаришни барқарорлаштириш ва кучайтириш билан бирга қўшилиб истеъмол бозоридаги аҳволни нормаллаштириш имконини беради.

Ҳозир бир қанча минтақаларда омборларда моллар бўла туриб, корхоналарнинг рентабелли ишлашига имкон берадиган чакана нархлар ҳали қўйилгани йўқ, деган баҳона билан савдога чиқарилмаётган ҳоллар кўплаб учраётгани ҳақида гапирмоқдалар. Бунда маданий-маиший ва хўжалик маҳсулотлари кўзда тутилади. Очиғини айтишим керак, бу гап ҳам, юмшоқ қилиб айтганда, аниқ эмас, чунки ўтган йилнинг охирида СССР Давлат нарх комитети саноат корхоналарига чакана нархлар улгуржи нархлардан паст бўлган ҳолларда ўз маҳсулотини мана шу янги улгуржи нархларга 20 фоиз қўшимча билан сотиш ҳуқуқини берган. Кўпчилик маҳаллий идоралар бу қарорни ижро учун қабул этмаганликларини таъкидлаб ўтишим керак. Натижада маданий-маиший ва хўжалик молларини сотиш соҳасида сунъий равишда мушкул вазият вужудга келиб қолди.

Депутат ўртоқлар, сизларга шуни маълум қилишни принципиал жиҳатдан муҳим, деб ҳисоблайман: сизларнинг қарорларингизга мувофиқ ҳозирги босқичда чакана нархлар ва тарифларни ислоҳ қилиш аввало иш ҳақи ва аҳолини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш муаммоси билан, компенсация тадбирларини эҳтиёт чораси сифатида ўтказиш масаласи билан боғланган эди.

Ҳар бир киши ўзига қанча тўлашингизни, яхшироғи у қўлига қанча пул олишини олдиндан билмас экан, компенсацияга ҳеч ким ишонмайди, деб аниқ-равшан айтаётган кишиларнинг гапи ҳозир мутлақо тўғри, деб ўйлаймиз. Шунга биноан биз ўз ишимизга ёндашувда чакана нархларнинг ошиши муносабати билан келиб чиқадиган қўшимча харажатлар эвазига аҳолига тўланадиган компенсациянинг қуйидаги асосий қоидаларга биноан ўтказиш лозим, деган фикрга амал қилдик. Моллар қимматлашганлиги эвазига аҳолига тўла компенсация асосий озиқ-овқат маҳсулотлари ва ашёвий моллар — ичкийим, газлама, кийим-кечак ва пойабзалнинг оммавий турлари, шахсий гигиена буюмлари, тамаки, қурилиш материаллари, мебель, гулқоғоз, идиш-товоқ, рўзғор химияси моллари, бошқа баъзи моллар учун, шунингдек пассажир ташиш тарифлари учун берилади.

Болалар буюмлари учун ҳам моллар тўла компенсация қилиниб, тегишли маблағ балоғатга етмаган фарзандлари бўлган оилаларнинг ўзига берилади.

Бюджет ва бошқа манбалар ҳисобидан компенсация тўловлари ҳажмини аҳолининг ижтимоий-нуфус гуруҳлари бўйича табақалаштириб белгилаганда ижтимоий жиҳатдан ночор табақаларни, аввало болаларни, ўқувчи-ёшларни, ногиронлар, пенсионерлар, ёшларни, тўлиқсиз ва кўп болали оилаларни моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга устунлик берилади.

Бундан ташқари, ишловчиларнинг меҳнат ҳақини ошириб, айни вақтда корхоналар, колхозларнинг фойдасига ва фуқароларнинг даромадларига солинадиган солиқни камайтириш мўлжалланмоқда. Корхоналаримиз нарх ва тарифларнинг ошишидан оладиган маблағнинг бир қисмини таълим, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот, маданият соҳасидаги ва ҳужжатхона муассасаларидаги етакчи касблар ходимларининг иш ҳақи даражасини қўшимча равишда оширишга аниқ-равшан сарфлаш кўзда тутилмоқда.

Ўқувчи-ёшларнинг амалдаги стипендияларини ошириш ва янги стипендиялар жорий қилиш мўлжалланмоқда. Ҳарбий хизматчиларнинг пул билан оладиган маоши, озиқ-овқат, буюм ва бошқа моддий таъминот ашёлари миқдори кўпайтирилади. Ҳамма турдаги пенсиялар, нафақалар ва бошқа ижтимоий тўловларнинг миқдори оширилади, шунингдек СССР Ижтимоий суғурта жамғармаси ва СССР Нафақа жамғармаси маблағлари ҳисобидан давлатнинг моддий мададидан фойдаланувчи шахслар доираси кенгайтирилади. Касалхоналарда, интернатларда, мактабларда, кексалар ва ногиронлар уйларида, мактабгача тарбия муассасаларида ва ижтимоий соҳанинг бошқа муассасаларида ижтимоий хизмат харажатлари оширилади.

Биз аҳолининг кам даромадли табақаларига пул компенсацияси маҳаллий идоралар томонидан кўрсатилаётган ҳар хил ижтимоий ва аввало натура тарзидаги ёрдам билан тўлдирилишига асосланамиз.

Озиқ-овқат маҳсулотларининг давлат чакана нархларини минтақалар бўйича табақалаштиришни бекор қилиш ҳамда компенсация тўловлари миқдорини амалдаги район коэффициентларини ҳисобга олиб иш ҳақига нисбатан белгилаш режалаштирилмоқда. Шу тариқа биз мамлакатнинг жуда оғир шароитли шимолий районларида меҳнат қилаётган кишиларни унутмаймиз.

Иқтисодиётдаги ҳозирги аҳвол беқарорлигини ҳисобга олиб компенсация миқдори иттифоқ билан жумҳуриятлар ўртасидаги келишувга биноан аҳолининг 1990 йил давлат ресурсларидан амалда товарлар ва хизматларга бўлган талаби асосида белгиланиши лозим. Бугунги кунда истеъмол жиҳатидан 1990 йилги даражани сақлаб туришга ҳозирча эришмаганлигимизни атайлаб таъкидламоқчиман. Талабалар ва ўқувчиларга, пенсионерларга, болаларга, махсус пенсия ва нафақалар олаётган бошқа кишиларга дастлабки компенсация тўловлари истеъмол моллари ва хизматларга янги нархлар жорий этиладиган муддатгача олдиндан тўланади. Бунда компенсация тўловларининг аниқ миқдори ва тартиби жойлардаги шарт-шароит ва истеъмол таркиби ҳисобга олиниб, республика идоралари томонидан аҳоли тегишли гуруҳлари даромадларининг кафолатланган миқдорлари сифатида умумиттифоқ даражасида қабул қилинганидан кам бўлмаган миқдорда белгиланади. Давлат корхоналарида, ташкилотлар ва муассасаларда ишлаётганларга энг кам миқдордаги кафолатланган даромадлар тариф ставкалари ва мансаб маошларини қайта кўриб чиқиш йўли билан таъминланиши керак. Бунда меҳнаткашларга кундалик харид моллари ва хизматларнинг барча қимматлашуви ана шу корхоналар имкониятларини ҳисобга олиб, биз келишиб оладиган энг кам миқдорда қопланади.

Ставка ва маошлар корхона маъмурияти касаба уюшмалари билан келишиб, иттифоқ ҳукумати ва жумҳуриятлар ҳукуматлари белгилаган умумий қоидалар асосида, бироқ 60 сўмдан кам бўлмаган миқдорда оширилади.

Биз бир қанча ҳолларда корхоналар тариф ставкаларини ва мансаб маошларини ҳисоблаб чиқишга улгурмасликлари мумкинлигини ҳам ҳисобга олаяпмиз. Шунинг учун олдиндан компенсация тўланишини таъминлаш мақсадида дастлабки тўловларни алоҳида ведомость асосида иш ҳақига махсус қўшимчалар тарзида мутлақ миқдорда тўланиши ҳамда ана шу миқдор кейинчалик ставкалар ва маошларга қўшиб қўйилиши керак.

Ушбу қоидаларни кооператив ва жамоа хўжаликларида ҳам қўллаш учун тавсия этиш мумкин бўлур эди.

Корхоналар ана шундай ёндашув асосида ставкалар ва маошларни оширгач, кейинчалик ишчи ва хизматчиларнинг оширилган тариф ставкалари ва мансаб маошларини мустақил равишда белгилашлари (бунда ходимлар тоифалари орасида ставкалар ва маошлар миқдоридаги амалдаги нисбат сақланиб қолади), шунингдек устама ҳақ, қўшимча тўловлар, мукофотлар ва кўп йил ишлаганлиги учун бир йўла бериладиган мукофотларни ҳисобга олиб, рағбатлантирувчи тусдаги бошқа тўловларни ҳам белгилашлари мумкин. Бунда ставкалар ва маошларнинг, шунингдек ходимларнинг тегишли касб-малакадаги гуруҳлари учун устама ҳақ, қўшимча тўловлар ва мукофотларнинг аниқ миқдори корхоналарда жамоа шартномалари ва тариф битимларининг шартлари асосида белгиланади.

Корхоналарнинг ана шу ҳуқуқлари СССРда корхоналар тўғрисидаги, корхоналар, бирлашмалар, ташкилотлардан олинадиган солиқлар ҳақидаги ва 1991 йилги иттифоқ бюджети тўғрисидаги СССР қонунларига мувофиқ меҳнатга ҳақ тўлаш учун ажратиладиган маблағлар ҳисобига рўёбга чиқарилади. Шу муносабат билан 1991 йилги истеъмол фондини ташкил этиш учун қабул қилинадиган меҳнатга ҳақ тўлаш базавий фондини ошириш керак бўлади. Ҳисоб-китобларимизга кўра, ана шу фондни тахминан 450—480 сўм даражасида белгилаш зарур.

Бюджетдан маблағ билан таъминланадиган корхоналар, ташкилотлар ва муассасалар ўз ҳуқуқларини устама ҳақ, қўшимча тўловлар, мукофотлар ва рағбатлантиришнинг бошқа турларига тааллуқли қисмда ана шу мақсадлар учун уларга ажратиладиган маблағ доирасида мустақил равишда амалга оширадилар. Ставкалар ва маошлар тўғрисида гапирадиган бўлсак, улар ана шу корхоналар, ташкилотлар, муассасаларни маблағ билан таъминлаб турадиган тегишли идоралар билан келишган ҳолда оширилади.

Таълим, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот, маданият муассасалари ва архивлар ходимларини ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилишни кучайтириш мақсадида уларнинг меҳнатига ҳақ тўлашда таркиб топган қолоқликни бартараф этиб, нарх-наво ва тарифлар оширилишидан тушадиган маблағларнинг бир қисмини ана шу тармоқлардаги етакчи касблар ходимлари иш ҳақини оширишга сарфлаш зарур. Ана шу тоифадаги ходимларнинг тариф ставкалари ва маошларини иттифоқ ҳукумати белгилаганига нисбатан ўрта ҳисобда тахминан 60—80 фоиз ошириб, уларнинг янги миқдорини тасдиқлаш керак бўлади. Бу эса, бир томондан, уларнинг иш ҳақи даражасини ишлаб чиқариш тармоқлари ходимлари иш ҳақи даражасига яқинлаштириш ва шу билан бирга турли минтақаларда меҳнатга ҳақ тўлашдаги ёндашувларни бараварлаштириш имконини беради.

Сизлар учун шу нарса сир эмаски, бугунги кунда мамлакатимизнинг турли жойларида ўқитувчининг ҳам, врачнинг ҳам, меҳнатига турлича ҳақ тўлаш ҳоллари пайдо бўлди. Чунки айрим минтақалар иш ҳақини ошириш учун қандайдир қўшимча ресурсларни топдилар, баъзи жойларда ходимлар иш ташлашди, бошқа жойларда ишлашди, натижада хилма-хиллик пайдо бўлди. Ушбу соҳада баравар меҳнат учун меҳнатга ҳақ тўлашнинг ягона умумдавлат қоидаси сақлаб қолиниши зарур, деб ўйлаймиз.

Биз республикалар нарх-наво ошиши муносабати билан аҳоли даромадлари кафолатларининг зарур миқдорини ҳисобга олиб, баланд тоғли, дашт, сувсиз жойларда ишлаганлик учун қўшимча ҳақ тўлаш ҳамда мамлакатнинг шимолий ва шарқий минтақаларида узлуксиз меҳнат стажи учун иш ҳақига қўшимчалар тўлаш мақсадида ҳозирги пайтда амал қилаётган иш ҳақининг 300 сўмдан иборат энг кўп миқдорини оширадилар, деб мўлжаллаяпмиз. Аҳолининг ижтимоий жиҳатдан ҳимояланмаган энг катта гуруҳларидан бири — болали оилаларга ёрдам бериш масаласини алоҳида ажратиб кўрсатиш лозим. Ана шу оилаларининг турмуш даражасини сақлаб қолиш мақсадида ижтимоий нафақалар миқдорини тахминан 60—80 фоиз ошириш ва ҳозирги вақтда махсус компенсациялар ёки нафақалар олмаётган 16 ёшгача бўлган болаларга, агар бола ўқиса ёки стипендия олмаётган бўлса, 18 ёшгача уларга шундай нафақалар ёки компенсациялар жорий этиш зарур.

Энг кам иш ҳақининг янги даражаси тасдиқлангунга қадар ҳозирги вақтда бола туғилганда 250 сўм ва ҳар ойда 110 сўм миқдорида оилаларга берилаётган нафақаларнинг энг кам миқдорларига давлат кафолатини жорий этиш керак. Болани парвариш қилганлик учун оналарга бериладиган нафақани, шунингдек муддатли хизматдаги ҳарбий хизматчиларнинг болалари учун, васийликда бўлган болалар, бемор болалар учун, ёлғиз оналар учун тўланадиган нафақаларни ошириш, яъни болали оилаларнинг моддий аҳволи барқарорлигини оширишнинг кенг кўламли дастурини рўёбга чиқариш даркор.

Ҳозир бутун дастур тўғрисида батафсил гапиришнинг зарурати йўқ. Биз онгли равишда ана шу оилалар манфаатини кўзлаб муайян тарзда қайта тақсимлаш йўлидан бораётганлигимизни таъкидлашни истардим. Ўқувчи ёшлар ҳам шу соҳага киради. Бизнингча, олий ўқув юртларининг талабаларига 120 сўм, техникумларнинг ўқувчиларига 100 сўм, ҳунар-техника билим юртларининг ўқувчиларига 80 сўм стипендия белгилаш зарур.

Пенсионерлар, ногиронлар ва боқувчисидан маҳрум бўлган оилалар муаммосини алоҳида ажратиб кўрсатмоқчиман. Бу борада ҳам тегишли компенсация тўлаш дастури зарур.

Ҳарбий хизматчиларга келганда, офицерлар составидаги кишилар, прапоршчиклар, мичманлар, муддатидан ташқари хизматдаги ҳарбий хизматчиларнинг мансаб маошларини 80 сўм, оддий аскарлар ҳамда ички ишлар органларининг раҳбарлари мансаб маошларини 60 сўм кўпайтириш мўлжалланмоқда. Муддатли хизмат ҳарбий хизматчилари, суворовчилар, нахимовчилар, музика билим юртларининг тарбияланувчиларига ва курсантлар маоши ойига 20 сўм, ҳарбий ўқув юртларининг ҳозирча офицер унвони бўлмаган тингловчиларининг маоши ойига 60 сўм оширилади. Бундан ташқари ҳарбий хизматчиларни озиқ-овқат, кийим-кечак, тиббий ва моддий жиҳатдан таъминлашнинг бошқа турлари учун харажатларни ҳам тегишли даражада ошириш керак.

Олис гарнизонларда ва жойлардаги ички ишлар органлари ҳарбий хизматчилари, оддий ва раҳбар составининг ишламаётган хотинларига (ишга жойлашиш имконияти бўлмаган жойларда) 60 сўм миқдорида компенсация тўлашни жорий этиш лозим бўлади. Бундай жойлар рўйхати СССР Мудофаа вазирлиги, СССР Давлат хавфсизлиги комитети ва СССР Ички ишлар вазирлиги томонидан белгиланиши керак. Ана шу идоралар ҳарбий хизматчилари бўлган пенсионерларнинг ҳам пенсияларини ошириш даркор.

Мамлакат иш бор ишсизлик муаммосига дуч келди. Ушбу муаммони ҳар томонлама кўриб чиқиб, ана шундай кишилар қайта ўқитиладиган даврда қонунда белгиланган тартибда ишсиз, деб топилган кишиларга ойига 50 сўм миқдорида компенсация тўлашни жорий этиш тўғрисида ўйлаяпмиз.

Ана шу 50 сўм ишсизлик нафақасига қўшимча равишда тўланиши керак.

Бошқа хил компенсация тўловлари тўлаш учун кўзда тутилаётган бир қанча тадбирлар бор, жумладан, корхоналар даромадидан олинадиган солиқ ставкасини 35 фоизгача камайтириш, солиқ солинмайдиган иш ҳақининг энг кам миқдорини 160 сўмгача ошириш ва фуқароларнинг ойига 160 сўмдан ошадиган даромадларидан олинадиган даромад солиғи ставкасини тегишли тарзда камайтириш лозим.

Жуда кўп мунозарага сабаб бўлган энг катта муаммо фуқаролар жамғармаларини муҳофаза қилишдир. Ҳар қандай ҳолларда омонат ва сертификат эгаларига уларнинг омонатларини қайта ҳисоблаб чиқиш йўли билан компенсация тўланиши керак. Бу масалани СССР Давлат банки ва СССР Жамғарма банки СССР Вазирлар Маҳкамаси билан келишган ҳолда махсус кўриб чиқади ва бу масала ҳал этилади.

Биз энг муҳим масалаларни келишиб олдик. Махсус ишлаб чиқиладиган шкала (ёки бир қанча шкала) асосида омонатлар фоизларини ҳисобга олиш ва қайта ҳисоблаб аҳоли жамғармаларига компенсация тўлаш таъминлансин.

Бугунги кунда аҳвол икки хил эканлигини айтиш лозим. Республикаларнинг кўпчилиги янги нархлар даражасига рози эканликларини тасдиқлади ва бу хусусда келишмовчилик йўқ, деб айтиш мумкин.

Компенсация масаласи хусусида гапирадиган бўлсак, ҳозирги кунда бу масала энг муҳим масалалардан бири бўлиб қолди. Бунда икки хил нуқтаи назар мутлақо ошкора тўқнашди. Биз компенсация масалалари нарх-наво масалалари сингари Умумиттифоқ бозорига бир хил ёндашув қоидаси асосида ҳал этилиши керак, деб ўйлардик. Чакана нархлар (меҳнат қимматига баҳо беришнинг асосий мезонларидан бири)га бир хил ёндашилаётган пайтда, агар меҳнатга ҳақ тўлаш меҳнат ҳажми ва сифатига мувофиқ турли ҳудудларда турлича ҳал этиладиган бўлса, ягона иқтисодий макон бўлиши мумкин эмас. Бундай бўлмайди. Нарх-наво тўғрисидаги ва компенсация тўғрисидаги қарорлар СССР Конституциясига асосланган даражада қабул қилиниши керак, деб ҳисоблаймиз. СССР Конституциясида ССР Иттифоқи фуқароларининг меҳнат қилишга, унга адолатли тарзда ҳақ тўланишига ва ижтимоий ҳимояланишига бўлган тенг ҳуқуқлари қайд этилган. Нарх белгилаш, аҳолининг ҳимояланиш даражасини аниқлаш чоғида ана шундай ёндашувлар асос қилиб олинган.

Лекин бу ерда илгари айтганимдек, биз турлича ёндашувларга дуч келдик. Бир қанча жумҳуриятлар — Россия Федерацияси, Украина, Белоруссия чакана нархларни ошириш тўғрисидаги масалани ҳал этишни СССР ҳукумати ўз зиммасига олишини, компенсация масаласини эса жумҳуриятларга қолдиришни таклиф этдилар. Иттифоқ ҳукумати бунга рози бўлолмайди. Чунки бу минтақаларимизнинг ривожланиш даражасидаги тафовутлар билан боғлиқ. Нарх белгилаш принциплари ҳамда чакана нархлар даражаси ўзгарганида пировард маҳсулот (энг аввало халқ истеъмол моллари) ишлаб чиқаришдаги улуши жуда катта бўлган иттифоқдош жумҳуриятларнинг ҳудудларида даромад олинади. Бундай жумҳуриятлар учун хом ашё етказиб бераётган жумҳуриятлар бор-ки, улар ўз аҳолисига компенсация тўлаш манбаига эга бўлмай қоладилар. Шу маънода жумҳуриятлар гўё икки «лагер»га бўлиниб қоладилар. Баъзи жумҳуриятлар ўзларини эҳтиёт қилиш, янада кўпроқ ҳимоя воситаларига эга бўлиш учун қўшимча маблағни қўлга киритадилар. Бошқа жумҳуриятлар эса — хоҳлайдиларми ёки хоҳламайдиларми — хом ашё нархини ошириш йўлига (яна нархлар пойгасини бошлашга) ўтиб олишлари керак бўлади ёки бу ҳолда марказ деганда Иттифоқ ҳукуматини тушуниб, марказдан компенсация сўрайдилар.

Бугунги кунда ягона давлат бюджетимиз йўқлиги, даромадлар эса иттифоқ билан жумҳуриятлар ўртасида қатъий тақсимланганлиги сабабли аввалдан шуни айтиш мумкинки, иттифоқ ҳукумати бу жумҳуриятларга етарли даражада ёрдам бера олмайди. Демак, бу ерда гап иккинчи йўл ҳақида — яъни, халқ истеъмол моллари ишлаб чиқариш нуқтаи назаридан «юк жўнатувчи» ҳисобланган жумҳуриятлар, агар хоҳласалар бундай ёрдам беришлари мумкинлиги тўғрисида бормоқда. Бу эса, ўз-ўзидан иттифоқ ҳукуматининг ваколатлари амалда айрим жумҳуриятлар даражасига ўтиб қолишини билдиради. Иттифоқ ҳукумати ўз фикрида қолади: ҳам нархлар, ҳам компенсация борасидаги қарорлар ижтимоий жиҳатдан энг кам ҳимоя қилиш даражасида марказда, Умумиттифоқ миқёсида қабул қилиниши керак.

Мен эътиборингизни қаратмоқчи бўлган иккинчи жиҳат шундан иборатки, биз иттифоқ билан жумҳуриятлар ўртасидаги ўзаро муносабатлар масаласини ҳам нарх белгилаш ислоҳоти ўтказилаётганида ҳал қилиниши зарур, деб ҳисоблаймиз, чунки айрим минтақалар чакана нархлар ислоҳоти натижасида оладиган қўшимча даромадларни улар ўртасида у ёки бу усулда тақсимлашга тўғри келади. Бу ерда гап ислоҳотни рўёбга чиқаришга доир ўзига хос иттифоқ-жумҳурият жамғармасини тузиш ҳақида кетаётганлигини айтган бўлур эдим, зотан ресурсларни қайта тақсимлаш муаммоси иттифоқ-жумҳурият даражасида жумҳуриятлар ўртасидаги ўзаро муносабатларгагина эмас, айни вақтда жумҳуриятларнинг ўзига ҳам тааллуқлидир.

Агар Россия Федерациясини мисол тариқасида оладиган бўлсак, у ҳолда ташиб кетиладиган асосий моллари олтин ва олмос бўлган, халқ истеъмол молларининг 90 фоизи бошқа минтақалардан келтириладиган Ёқутистон чакана нархлар оширилганида ёки Иттифоқ ҳукуматидан, ёки Россия Федерацияси ҳукуматидан бевосита компенсация дотациясини олиши кераклиги мутлақо равшан, акс ҳолда жумҳурият аҳолиси нарх-навонинг бундай кўтарилишига дош беролмайди.

Яна бир муҳим масала устида тўхталиб ўтишни хоҳлардим. Кўп депутатлар муайян босқичда энг кам компенсация миқдори 40 сўм даражасида бўлади, дейилганини эшитганлар. Гап шундаки, жумҳуриятлар билан иш бошлаган вақтимизда биз қайд этилган давлат чакана нархлари оширилишининг компенсацияси йўлидан борганмиз. Якун чиқарилганида ҳисоб-китоблар шуни кўрсатдики, давлат чакана нархлари кўтарилиши билан бир вақтнинг ўзида, табиийки, товарларнинг барча нархлари ҳам ошади, давлат эса бу нархларни бошқариладиган ёки эркин нархлар тоифасига ўтказади.

Бу ўринда бизга ҳеч қандай далил-исбот талаб этилмади, бироқ ҳисоб-китоблар қилинганида нарх-наво оширилиши умумий ҳажмининг тахминан учдан бир қисми эркин (шартномавий) нархлар тоифасига тўғри келиши маълум бўлиб қолди. Эркин нархлар оширилиши билан бериладиган компенсацияни индексация босқичига кечиктириш нотўғри эканлиги равшан бўлиб қолди, чунки сон сифатга айланади. Ўлкалар, вилоятлар ва ҳатто корхоналардаги ўз қарорларимиз билан нархларни эркин қилиш орқали нарх-

(Давоми 3-бетда).

ЧАКАНА НАРХЛАРНИ ИСЛОҲ ЭТИШ ВА АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ЖИҲАТДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА

(Давоми. Боши 2-бетда).

наво ошишининг табиий жараёнини ҳам эътироф этишга тўғри келди. Шу сабабли бу ҳолда давлат чакана нархларининг ўзгариш қийматинигина компенсацияга киритиш билан бир вақтда биз нархлари қатъий белгиланишидан бош тортаётган молларнинг нархи аввал мўлжаллангандек ошиб кетишини ҳам ҳисобга олиш зарурга ўхшайди. Бундай ёндашувда ишлаётганлар учун энг кам компенсация беришнинг моҳиятан янги даражаси юзага келади — энди 40 сўм эмас, балки 60 сўм тўланадиган бўлади. Мана шу янги даражага айрим жумҳуриятлар томонидан эътироз билдирилди. Шуни ҳам таъкидлашим керакки, бугунги кунга келиб Россия федерациясидан ташқари, кўпчилик жумҳуриятлар бунга эътироз билдиришмаяпти.

Республикалар иттифоқ ҳукумати белгилайдиган даражада компенсация тўлаш учун ўзимизда маблағ бўлмайди, деб ҳисоблар эдилар. Олий Кенгашга шуни маълум қилишим керакки, бизнинг ҳамма ҳисоб-китобларимиз биз чакана нархлар оширилишининг 85 фоизини компенсация тўлаш тартибида қоплашимизга асосланди.

Нима учун 85 фоиз? Биринчидан, нархи ошириладиган ҳамма молларга компенсация тўлаш керак, деб ҳисоблаймиз. Улардан баъзиларини мен бугун айтиб ўтдим. Иккинчидан, бу ерда 1990 йилги истеъмол даражасига доир ҳисоб-китобларни ҳам эътиборга олиш керак: биз амалда натура тарзидаги маҳсулот ҳажми бўйича 95 фоиз бўлган даражадамиз.

Биз, бир томондан, моллар таркиби қисмидаги ҳисоб-китоблар (ишлаб чиқариш ва импорт нуқтаи-назаридан) бўйича ҳудудий жойлашув жиҳатидан юз бериши мумкин бўлган хатоларнинг олдини олиш учун муайян резерв зарур, деган хулосага келдик. Шунингдек чакана нархлар оширилишининг қайсидир қисми аслида бозорни барқарорлаштириш омили сифатида намоён бўлиши керак, деб ўйладик.

Яъни ўйлаган фикримизнинг мазмуни шундан иборатки, биз бозорга ўтишнинг зарур омили сифатида нарх белгилашни ислоҳ қилишдан чакана нархларни маъмурий ислоҳ қилишга ўтиб кетмаслигимиз керак.

Шу тариқа, чакана нархларни ошириш қийматидан компенсация тўлашнинг 85 фоизи, жумладан уларни эркин қилиш, — энг мақбул миқдордир. Нарх белгилаш ислоҳоти ўтказилгандан кейин биз аста-секин улгуржи нархларини ҳам, чакана нархларни ҳам янада **мувофиқлаштириш** йўлидан борavемиз. Бунда индекслаш тўғрисидаги масалани ҳал этиш зарур. Чунки нарх-навонинг янада кўтарилиб кетиши эҳтимоли истисно этилмаган.

СССР халқ депутатлари тўртинчи съездининг қарорларига мувофиқ ишлаб чиқилган энг кам истеъмол бюджетини шакллантиришнинг умумий қоидалари тўғрисидаги фармон лойиҳаси СССР Президенти кўриб чиқиши учун тақдим этилди. Ёдингизда бўлса керак, съездда энг кам истеъмол бюджети нормативлар асосида шакллантирилиши ва фуқароларнинг яшаш минимумини белгилаб бериши кераклиги тўғрисида гапирилган эди.

Аминманки, бозор муносабатларига ўтиш дастурини рўёбга чиқариш чоғида биз нарх белгилаш, меҳнатга ҳақ тўлаш ва мамлакатнинг бутун ҳудудида фуқароларнинг ижтимоий жиҳатдан ҳимояланиши қоидалари бирлигига риоя этишга интиламиз. Бу — ягона иқтисодий маконни, ягона давлатни сақлаб қолишнинг мажбурий шартидир.

СССР Олий Кенгашидан ислоҳот ўтказишга оид таклифларимизни қўллаб-қувватлашни сўраймиз.

Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг навбатдан ташқари тўртинчи сессияси

«ЎЗБЕКИСТОН ССРДА ТАДБИРКОРЛИК ТЎҒРИСИДА»ГИ ҚОНУН ЛОЙИҲАСИНИНГ ИККИНЧИ МУҲОКАМАСИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Иқтисодий ислоҳот ва маҳаллий ўзини ўзи бошқарув комитети раисининг ўринбосари Э. Н. ХЎЖАЕВ маърузаси

Ҳурматли президент!
Ҳурматли раис!
Ҳурматли Ўзбекистон халқ депутатлари!

Ўртоқлар!

Ҳозирги кунда жумҳуриятлар мустақиллиги учун кураш энг асосий масала бўлиб турибди. Бу албатта тўғри, чунки мустақиллик иқтисодий ўсиш ва тараққиёт заминидир. Аммо ўртоқлар, шу нарсани ёдда тутиш керакки, бу масаланинг фақат бир томони, унинг иккинчи палласида товар ишлаб чиқарувчининг эркинлиги ҳам ётади. Жумҳурият мустақилликни қўлга киритиб, ўзининг фуқароларини ижтимоий ва иқтисодий эркинлик билан таъминламас экан, унда бу мустақиллик унга салбий самара беради, холос. Чунки ҳар қандай тараққиёт заминида эркин инсон ётади. Ҳар қандай шахснинг эркинлиги асосида эса унинг мулкдорлиги ётади. Агар шахс бир мулкни, ҳеч бўлмаганда, ўзининг меҳнат қилиш қобилиятини, яъни илмий тил билан айтганда, иш кучини тасарруф этиш, унга эгалик қилиш ва ундан фойдаланиш ҳуқуқига эга бўлмас экан, унда ўзини ўзи ҳеч қачон эркин ҳис эта олмайди, у аста-секин ноаниқлик, мунофиқлик ва бебошлик йўлига киради.

Жумҳуриятимиз Президенти И. А. Каримов «Известия» рўзномасининг махсус мухбири билан суҳбати вақтида таъкидлаганидек, «умуман фақат хусусий мулк эгасигина ёки шундай мулкка эга бўлиш учун барча имконияти бор одамгина меҳнатни сева олади. Ҳеч нима — на хусусий уй, на ўзига муносиб даромад керак бўлмаган одам эса ижтимоий жиҳатдан ҳийла хавфли бўлади».

Инсоннинг хўжалик фаолияти эркинлигининг ҳуқуқий асосини таъминловчи қонунлардан бири бу муҳокама этилаётган «Ўзбекистон ССРда тадбиркорлик тўғрисида»ги қонундир.

Ҳурматли депутат ўртоқлар, мазкур қонун учинчи сессиямизда биринчи ўқишда асос сифатида қабул қилинган эди. Ишчи гуруҳи уч ой давомида қонун лойиҳасини такомил шаклига келтириш учун тинимсиз изланиш олиб борди. Узоқ давом этган умумхалқ муҳокамаси тадбиркорликнинг бизларга қоронғу бўлган жуда кўп томонларини ёритиб берди. Умумхалқ муҳокамаси бизларга бу қонунни Ўзбекистон шароитида ҳаракат қилишининг ўзига хос томонларини очишда катта ёрдам берди. «Ўзбекистон ССРда тадбиркорлик тўғрисида»ги қонуннинг ҳозирги сизларга тарқатиб берилган лойиҳаси унинг учинчи сессияда муҳокама этилган нусхасидан асосий фарқи шундан иборатки, охирги лойиҳада биз тадбиркорликнинг ташкилий фаолиятига тегишли бўлган барча моддаларни корхона тўғрисидаги қонунга киритдик, чунки корхона ўз мақсади юзасидан тадбиркорлик фаолияти амалга ошириладиган соҳа бўлиб ҳисобланади.

Биз мазкур лойиҳада тадбиркорлик фаолиятига, унинг ижтимоий соҳадаги йўналиш ва ҳаракатига, давлат билан тадбиркор ўртасидаги муносабатларига асосан эътибор бердик. Тадбиркорлик фаолиятини олиб боришнинг ҳуқуқий нормалари, иқтисодий омиллари ва конкрет шаклларига оид моддалар эса корхона тўғрисидаги қонунда ўз аксини топди. Биз бу хулосага жуда чуқур изланишлар, баҳслар ва кенг муҳокамалар натижасида келдик. Бу ўринда шу нарсани ҳам айтиб ўтиш керакки, айрим мутахассислар бизга бу икки қонунни бирлаштиришни тавсия этдилар.

Улар Россия парламенти қабул қилган корхона ва тадбиркорлик тўғрисидаги ягона қонунга ишора этишди. Лекин чуқур мулоҳазалар натижасида биз Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий шароитини ҳисобга олиш зарурлиги хулосасига келдик. Бундай хулосага келишимизнинг асосий сабаби биринчидан, тадбиркорлик — бу фаолият, корхона эса — унинг ташкилий формасидир.

Иккинчидан, корхоналарнинг ҳаммаси ҳам ҳозирги даврда тадбиркорлик билан шуғулланишга тайёр эмас.

Учинчидан, тадбиркорлик билан шуғулланишни хоҳловчи, лекин ҳадиксировчи кишиларга тадбиркорлик ҳақидаги алоҳида қонун руҳий далда бўлади.

Ҳақиқатан ҳозиргача халқимизда қатағон ва турғунлик йилларида шаклланган қўрқув ва ҳадиксираш муҳри ҳали ҳам ўзини билдирмоқда. Муҳокама вақтида олинган жуда кўп мактубларда мана шу масала кўтарилган.

«Тадбиркорликка кенг йўл очиб бериб жуда савобли иш қилаяпсизлар, лекин бизни ҳам Иброҳимжон Давидовнинг тақдири кутмаяптимикан, деган савол билан жуда кўплар бизга мурожаат қилмоқда. Ҳақиқатан ҳам «Народное слово» рўзномасининг 1991 йил 31 январда босилиб чиққан «Мустасно тарзда отиб ташлансин» деган мақола ҳеч кимни бефарқ қолдирмайди. Бу мақолада марғилонлик Иброҳимжон Давидов тадбиркорлиги учун жавобгарликка тортилиб, олий жазога ҳукм этилганлиги жуда ачинарли ёзилган. Тадбиркорларга бўлган бундай муносабат албатта жуда кўп ташаббускор, уддабурон кишиларга янги хўжалик шароитига ўтишда руҳий таъсир ва тўсқинлик қилади.

Муҳокамада қатнашганларнинг жуда кўп таклифларида қонуннинг давлат томонидан бериладиган кафолатини янада аниқроқ қилиш ва тадбиркорларнинг ҳаракатига сунъий тўсқинлик қилмасликка эришишни қонуннинг асосий вазифаси бўлиши кераклигини таъкидладилар. Биз қонунни такомиллаштириш натижасида бу мақсадга тўла эришдик десак бўлади.

Қонун лойиҳасини такомиллаштиришда Олий Кенгашимиз комитетлари, Ўзбекистон ССР халқ депутатлари Т. Тўлаганова (3-Назарбек сайлов округи), А. Исаев (201-сайлов округи), Турғунпўлат Ҳошимов (256-Свердлов сайлов округи) томонидан, бир гуруҳ иқтисодчи олимлар — Э. А. Акромов, Ф. К. Қаюмов, М. Ш. Шарифхўжаев, О. Х. Ҳикматов, А. А. Абдуғаниев, М. Т. Турсунхўжаев, Г. К. Саидова ва С. С. Ғуломов раҳбарлигидаги Тошкент халқ хўжалиги институтининг қатор мутахассислари томонидан билдирилган фикрлар қонун лойиҳасини янада такомиллаштиришга катта ҳисса қўшди.

Тошкентликлар — А. Гончарова, Т. Эшонбоева, А. Королева, Г. Шукурова, наманганликлар — У. Бекмирзаева, А. Раззоқова, О. Ҳамидова, фарғоналиклар — А. Абдураззоқов, М. Халилов, қашқадарёлик Т. Ашуров, самарқандлик В. Каграманов, марғилонлик Р. Маҳмудов ўртоқларнинг аниқ фикрлари қонун лойиҳасини қайта ишлашда ҳисобга олинди.

Айниқса 13 февралда «Совет Ўзбекистони» рўзномасида босилиб чиққан С. Бойдадаевнинг «Эркин кафолат» номли ҳамда Андижон вилоятидан У. Тўйчиевнинг «Самарадорлик мезони» мақолаларида қимматли фикрлар билдирилди, яъни «Бозор муносабатларини шакллантиришда давлат ва жамоат фуқаролар орасидаги ишбилармонликка қобилияти борларни ўз ҳисобига чет мамлакатларда ўқитиш» ҳамда тадбиркор кишиларнинг фаолиятини, пахтани қайта ишлаш билан боғлиқ бўлган тадбиркорликни ривожлантиришни тавсия қилганлар.

Бу фикр ва таклифларни муҳокама қилиб кўриш лозим.

Тўғри, пахта давлат монополияси билан боғлиқ. Лекин бундай тадбиркорликни вужудга келтириш эски анъаналарни тиклаш, уни кўпайтириш, энг асосийси деҳқоннинг ижтимоий аҳволи яхшиланишига олиб келади. Биз бу муаллифларга ўз миннатдорчилигимизни билдирамиз.

Ўзбекистон ССР халқ депутати Турғунпўлат Ҳошимов ўзи бошқараётган жамоат коллективи олиб бораётган тадбиркорлик соҳасидаги ишлари диққатга сазовордир. Бу ишлар республикамиз жамоатчилиги томонидан мақсадга мувофиқ тарзда ўрганилса катта самара бериши мумкин. Бу ҳақда у кишининг ўзлари гапириб берса айни муддао бўлур эди.

Ҳозир сизларга тарқатиб берилган сўнгги қонун лойиҳаси ўн моддадан иборат ихчам бир шаклга киритилган. Қонуннинг 1-моддаси «Тадбиркорлик фаолиятининг ва мулкдор билан бўлган муносабатларининг характеридан келиб чиққан ҳолда тадбиркорлик фаолияти мулкдор томонидан ҳам; хўжаликни тўлиқ юритиш ҳуқуқи асосида (ана шу ҳуқуқ чегаралари мулк эгаси томонидан белгиланган ҳолда) мулкдорнинг мол-мулкини идора қилувчи субъект томонидан ҳам амалга оширилиши мумкин» деган жумла билан тўлдирилди. Шу моддага тадбиркор фаолиятини белгиловчи яна иккита жумла киритилди. Улар қуйидагилардан иборат:

Ҳар қандай шаклдаги тадбиркорлик мулк эгасининг ишлаб чиқариш жараёнида шахсан бевосита иштирок этишига ва бошқа фуқароларнинг меҳнатини ёллаш йўли билан фойдаланишига асосланиши мумкин.

Тадбиркорнинг ихтиёридаги мулк қонуний асосда бир шахсга ёки бир гуруҳ шахсларга ўтган ёки улар томонидан сотиб олинган ҳолларда вужудга келади.

Қонуннинг 2-моддаси ушбу жумла билан тўлдирилди: Ташқи иқтисодий фаолият эса махсус қонунлар билан тартибга солинади.

Асосий фаолияти тадбиркорликдан иборат бўлмаган давлат ташкилотлари ва ўзини ўзи бошқариш ташкилотларига, жамоат ва диний ташкилотларга нисбатан ушбу қонун улар фаолиятининг тадбиркорликдан иборат бўлган қисмигагина татбиқ қилинади.

Қонуннинг 7-моддаси «Тадбиркор ёки у вакил қилган шахслар хўжалик юритувчи бошқа субъектларнинг ҳар қандай хатти-ҳаракатлари ва тадбиркорга қилаётган даъволари ҳамда белгиланган тартибда бериладиган жазо чоралари хусусида баҳслашишга ҳақли, амалдаги қонунларга мувофиқ ҳеч сўзсиз бериладиган жазо чоралари бундан мустаснодир» деган ҳолат билан тўлдирилди.

Қонуннинг 9-моддасига «Тадбиркор турли даражада мулкий жавобгар бўладиган ўз тадбиркорлик ташкилотини таъсис этишга ҳақлидир ва мулкий даъволар тадбиркорнинг меросхўрига ҳам тааллуқли бўлади, лекин бу тааллуқлилик улар мерос қилиб олинаётган мол-мулкдан ортиқ бўлмаслиги керак» деган қоида асосида тўлдириш киритилди.

Булардан ташқари қонуннинг жуда кўп моддаларига жузъий ўзгартишлар киритилди. Биз қонунни иложи борича ихчам шаклга келтиришга ва кенг оммага тушунарли бўлишига ҳаракат қилдик.

Дарҳақиқат, юқорида зикр этилган қонун нормаларини амалиётга татбиқ этиш осонликча бўлмайди. Бу маънода «Правда Востока» рўзномасида 1990 йил 24 декабрь сонида Леонид Хваннинг «Қонундаги «оқ тамғалар» номли мақоласида кўтарилган асосий фикрга; яъни фақатгина қонунлар мажмуасигина биргаликда ҳаракат қила олади, деган фикрга биз ҳам қўшиламиз. Чунки ҳақиқатан ҳам бутун хўжалик системасини тубдан ўзгартириш учун битта ёки иккита қонун қабул қилишлик билан бунга эришиш асло мумкин эмас.

Якка отнинг чанги чиқмас, чанги чиқса ҳам донги чиқмас, дейдилар. Ҳозирги пайтда бозор иқтисодиётига ўтиш учун бир гуруҳ қонунлар мажмуаси зарур. Шунинг учун барча мавжуд комитетлар биргаликда шу қонунларни тайёрлаб навбатдаги сессиямизни фақат шу масалага бағишласак мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Қонун қабул қилинганидан кейин яна шу нарса муҳимки, уни амалга ошириш тартиби вазирликлар томонидан қисқа муддатда ишлаб чиқилиши керак.

Жуда кўп мактубларда кишилар, «Тадбиркорлик тўғрисида»ги қонуннинг тезроқ қабул қилинишига тарафдор эканликларини билдириб, қонунни амалга оширишнинг иқтисодий механизми қандай яратилади, деган жуда ўринли савол бермоқдалар. Ҳақиқатан ҳам қонунни қабул қилиш бир масала, лекин уни ҳаётга татбиқ этиш янада мушкул масала. Ўтган сессияда қабул қилинган «Ўзбекистон ССРда мулкчилик тўғрисида»ги қонунни ҳали ҳам тааллуқли бўлган идоралар томонидан конкрет кўрсатмалари тайёр бўлмаганлиги учун унинг ҳаракати чегараланиб қолган.

Агар биз бундай масъулиятсизликка чек қўймас эканмиз, «Тадбиркорлик тўғрисида»ги қонунни ҳам шу тақдир кутади. Бу қонун қанчалик тез амалга оширилса жумҳуриятимизда шунчалик тез иқтисодий, ижтимоий ва сиёсий тараққиёт учун мустаҳкам замин яратилади.

Мазкур қонуннинг қабул қилиниши эркин иқтисодий фаолият учун кенг йўл очади, савдо пештахталарининг мўл-кўл маҳсулотлар билан тўлдирилишига албатта олиб келади. Бу эса айниқса жамиятимизнинг ижтимоий ҳаётида ҳам тез ўзгаришларни содир қилади. Янги мулкдорлар гуруҳлари пайдо бўлади. Бу янги ижтимоий-иқтисодий табақа демократия учун минбарларда туриб эмас, балки амалда курашади. Ҳозирги демократия ғилдираги лойдан ясалган аравани эслатади, чунки бу демократия заминида шу демократиянинг чинакам эъзозлайдиган ижтимоий гуруҳнинг ўзи йўқ. Янги вужудга келадиган тадбиркорлар гуруҳи учун эса демократия сув ва ҳаводек зарурдир.

Ўртоқлар! Шу фурсатдан фойдаланиб, мен ушбу қонун устида мунтазам изланиш олиб борган ишчи гуруҳига, Ўзбекистон ССР Фанлар академияси иқтисод институти бўлим мудири Р. К. Каримов, шу институт илмий ходимлари М. М. Перпер, В. И. Кобцевга, Маҳаллий саноат министри В. А. Чжен, шу министрлик ходими Т. С. Ларичевага, Ўзбекистон ССР Ширкатчилик уюшмаси раиси М. Жўраевга, Ўзбекистон ССР Адлия вазирлигининг бош маслаҳатчиси доцент О. Эрназаровга, ТошДУ қошидаги малака ошириш институти сиёсий иқтисод кафедрасининг доценти А. Е. Ханга миннатдорчилик билдирмоқчиман. Ўзларининг қимматли фикрлари билан қатнашган барча ўртоқларга чин қалбимдан раҳмат айтмоқчиман.

«ЎЗБЕКИСТОН ССРДА ЖАМОАТ БИРЛАШМАЛАРИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН ССР ҚОНУНИ ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Қонунчилик, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартибот масалалари комитети раиси Э. Ҳ. ХАЛИЛОВ маърузаси

Ҳурматли халқ депутатлари!

Сизнинг муҳокамангизга тақдим этилган «Ўзбекистон ССРда жамоат бирлашмалари тўғрисида»ги Ўзбекистон ССР қонун лойиҳаси 1990 йил октябрь ойида қабул қилинган «Жамоат бирлашмалари тўғрисида»ги СССР қонунини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилди. Қонун лойиҳасида жумҳуриятимизнинг хусусиятлари ва манфаатлари ҳисобга олинди.

Ушбу қонун одамларнинг ижтимоий фаоллигини ўстиришга, уларнинг ўз манфаатларини янада тўлароқ ифода этишларига ҳамда ҳуқуқларининг кафолатларини мустаҳкамлашга ёрдам бериши керак. Жумҳурият тарихида биринчи марта фуқароларга жамоат ташкилотларини тузиш эркинлиги берилди. Орадан етмиш йил ўтгач, мамлакатимиз яна бузилмас демократик нормалардан бири — жамиятда турли сиёсий партиялар ва ҳаракатлар эркин амал қилишига қайтмоқда. Бу билан биз кўп партиявийлик даврини расман бошламоқдамиз.

Қонун лойиҳасининг биринчи варианти жумҳуриятда — вазирликлар, идоралар, давлат комитетларида, халқ депутатлари вилоят кенгашларида, кўп сонли жамоат ташкилотларида кенг муҳокама қилинди.

Бизга келган мулоҳаза ва таклифлар пухта ўрганилди, уларнинг кўплари бугун сизнинг муҳокамангизга киритилган қонун лойиҳасини тайёрлашда ҳисобга олинди.

Лойиҳа беш боб ва йигирма беш моддадан иборат. Унда жамоат бирлашмалари тушунчаси, уларни тузишдан мақсад ва фаолият принциплари белгилаб берилган.

Лойиҳага мувофиқ ғайриқонуний тарзда конституцион тузумни ағдариб ташлаш, СССР ва Ўзбекистон ССР ҳудудининг бирлигини бузиш, урушни, зўрликни ва шафқатсизликни тарғиб қилиш, ижтимоий, шу жумладан жамиятнинг парчаланиб кетишига олиб борадиган синфий, шунингдек ирқий, миллий ва диний нифоқни авж олдириш, жиноий жазога тортиладиган бошқа ишларни амалга оширишни мақсад қилиб оладиган жамоат бирлашмаларини тузишга ва уларнинг фаолиятига йўл қўйилмайди.

Барча жамоат бирлашмалари Ўзбекистон ССР Конституцияси ва бошқа қонунлар доирасида иш олиб боришни кўзда тутилган. Фуқаронинг жамоат бирлашмаси фаолиятида қатнашиши ёки қатнашмаслиги унинг ҳуқуқлари ва эркинликларини чегаралаш учун асос бўла олмайди, шу жумладан давлат ташкилотида мансабни эгаллаб туришнинг шарти ёки қонунда кўзда тутилган бурчларни бажармаслик учун асос бўлиб хизмат қила олмайди.

Қонун лойиҳасида давлат бирлашмаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлаши ҳамда уларнинг ўз уставларида белгилаб қўйилган вазифаларни бажаришлари учун шарт-шароитларни кафолатлаб бериш акс эттирилган. Шу билан бирга давлат идоралари ва мансабдор шахсларнинг жамоат бирлашмалари фаолиятига аралашиши, шунингдек жамоат бирлашмаларининг ҳам давлат идоралари ва мансабдор шахслар фаолиятига аралашишига йўл қўйилмайди. Қонунда кўзда тутилган ҳоллар бундан мустаснодир.

Лойиҳада жамоат бирлашмаларининг структураси акс эттирилган. Жумҳуриятда умумиттифоқ ва жумҳуриятлараро жамоат бирлашмаларининг бўғинлари, шунингдек жумҳурият, маҳаллий ва бошқа жамоат уюшмалари тузилиши ва амал қилиши кўзда тутилган. Уларга иттифоқларга бирлашиш ҳуқуқи берилади.

Лойиҳанинг иккинчи боби жамоат бирлашмаларини тузиш ва уларнинг фаолиятини тўхтатиш масалаларига бағишланган. Бунда жамоат бирлашмалари камида ўн нафар фуқаронинг ташаббуси билан тузилиши кўрсатиб ўтилади. Ўзбекистон ССР фуқаролари ушбу бирлашмаларнинг аъзолари бўлади. Бироқ жамоат бирлашмасининг уставида бирлашмага бошқа иттифоқдош жумҳуриятларнинг фуқаролари, ажнабий фуқаролар ва фуқаролиги бўлмаган шахслар аъзо бўлиб кириши назарда тутилиши мумкин. Сиёсий партиялар бундан истиснодир.

Қонун лойиҳаси жамоат бирлашмаларининг уставларини рўйхатга олиш тартибини ҳамда рўйхатга олишни рад этиш асосларини батафсил белгилаб беради. Шу нарса жуда муҳимки, ҳар қандай жамоат бирлашмаси, шу жумладан умумиттифоқ жамоат бирлашмасининг бўғини ҳам фақат унинг устави жумҳурият ҳудудида рўйхатга олингандан кейингина ҳуқуқий шахс деб эътироф этилиши мумкин.

Лойиҳанинг 11-моддасига мувофиқ умумиттифоқ жамоат бирлашмалари, халқаро, жумҳуриятлараро бирлашмаларнинг Ўзбекистон ССРда иш олиб бораётган жумҳурият бўғинларининг, шунингдек жумҳурият ва вилоятлараро бирлашмаларнинг уставлари Ўзбекистон ССР адлия вазирлигида рўйхатга олинади.

Фаолияти вилоят, район, шаҳар, поселка, қишлоқ ҳудудига ёки икки ва ундан ортиқ район, шаҳар, посёлка, қишлоқ ҳудудига ёйиладиган жамоат бирлашмаларининг уставлари халқ депутатлари вилоят, Тошкент шаҳар советлари ижроия комитетларининг адлия бошқармалари томонидан рўйхатга олинади.

Шу муносабат билан жумҳурият Адлия вазирлигининг биз кўраётган қонундан келиб чиқадиган вазифалари ҳақида батафсилроқ тўхталиб ўтмоқчиман. Аслини олганда гап илгари вазирликка хос бўлмаган мутлақо янги вазифалар ҳақида боради.

Равшанки, вазирлик аппаратининг, вилоят, Тошкент шаҳар ижроия комитетлари адлия бошқармаларининг фаолиятини қайта қуриш соҳасида катта ишлар қилишга тўғри келади. Ўзбекистон ССР ҳукуматида ташкилий-молиявий ва кадрлар билан боғлиқ масалаларни ҳал қилиш зарур. Янги вазифаларни ҳисобга олган ҳолда Ўзбекистон ССР Адлия вазирлиги тўғрисидаги амалдаги низомни қайта кўриб чиқиш зарур.

Жамоат бирлашмаларининг фаолият ва ҳуқуқларига доир масалалар лойиҳанинг учинчи бобида акс эттирилган. 16-модда сиёсий партияларга, оммавий ҳаракатларга, касаба уюшмаларига тегишлидир. Партиялар ҳамманинг эътибори учун матбуотда босиб чиқариладиган дастурларга эга бўлиши, халқ депутатлигига номзодлар кўрсатиш, сайловолди ташвиқотини олиб бориш, тегишли халқ депутатлари советларида ўз тарафдорларидан депутатлар гуруҳларини тузиш ҳуқуқига эга бўлиши кўзда тутилмоқда.

Жамоат бирлашмаларига ишлаб чиқариш ва хўжалик фаолиятини амалга ошириш, уставларидаги вазифаларини бажариш мақсадида корхоналар ва хўжалик ҳисобидаги ташкилотларни тузиш ҳуқуқи берилади.

Лойиҳага кўра жамоат бирлашмалари матбуот ва бошқа оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги амалдаги қонунларга мувофиқ оммавий ахборот воситаларини таъсис этишга ҳамда ноширлик фаолиятини амалга оширишга ҳақлидирлар.

Қонун лойиҳасининг тўртинчи боби жамоат бирлашмаларининг фаолиятини назорат қилиш масалаларига бағишланган. Жамоат бирлашмаларининг қонунларни бажаришлари устидан назоратни прокуратура идоралари амалга оширади. Жамоат бирлашмасининг устав қоидаларига риоя этиши устидан назоратни эса бирлашманинг уставини рўйхатга олган Адлия вазирлиги ва унинг жойлардаги бошқармалари амалга ошириши кўзда тутилган.

Жамоат бирлашмаси ўзининг уставида белгилаб қўйилган мақсадлар ва вазифалар доирасидан чиқиб кетадиган ёки қонунни бузадиган ҳаракатларни содир этган ҳолларда жамоат бирлашмасининг уставини рўйхатга олган идора ёки прокурор ушбу бирлашманинг раҳбарига ёзма равишда огоҳлантириш юбориши мумкин. Бундай ҳаракатлар йил давомида такрорланган тақдирда суд қарори билан жамоат бирлашмаси тугатилиши мумкин.

Жамоат бирлашмаси урушни, зўрликни, шафқатсизликни тарғиб қилган, ижтимоий, ирқий, миллий ёки диний адоватни авж олдирган ҳамда қонунга хилоф бошқа ҳаракатларни қилган ҳолларда ҳам суд қарори билан тугатилади.

Охирги боб жамоат бирлашмаларининг халқаро алоқаларига, халқаро жамоат бирлашмаларига, халқаро шартномаларга бағишланган. Хусусан, жамоат бирлашмалари ўз уставларига мувофиқ халқаро жамоат (ноҳукумат) уюшмаларига киришлари, тўғридан-тўғри халқаро алоқаларни амалга оширишлари, тегишли битимлар тузишлари мумкин.

Депутат ўртоқлар! Мен жумҳуриятда жамоат бирлашмаларини тузиш, уларнинг фаолияти, ҳуқуқлари ва бурчларини акс эттирувчи асосий масалаларни қисқача баён этдим.

Тақдим этилган қонун лойиҳасини муҳокама этиб қабул қилишингизни сўраймиз.

ЯНГИ ОЙНОМА—МЕҲМОНИМИЗ

«СИРЛИ ОЛАМ» ЮЗ ОЧДИ

1991 йил — «Сирли олам» ойномаси солномасига, шубҳасиз, олтин ҳарфлар билан киражак. Шу йили Ўзбекистон комсомоли Марказий Қўмитаси кўҳна маданиятимиз ва матбаамиз тарихида илк марта мутлақо янги йўналишдаги илмий-оммабоп, илмий-бадиий, саргузашт ва фантастика ойномасини таъсис этди. Январь ойида Ўзбекистон ССР Нозирлар Кенгашининг жумҳурият Давлат матбуот Қўмитаси даврий нашримизнинг рўйхатга олинганлиги тўғрисида 000030 рақамли гувоҳномани қўлимизга топширди. Биз муҳарририятимизнинг умумий мажлисида ойномамизнинг низомини қабул қилиб, ойнома ва унинг иловаларининг мундарижаси, йўналиши ва мазмунини шакллантиришда, шунингдек, муаллифлар ва ижодий-ташкилий иш усулларини танлашда меҳнат жамоаси мустақиллиги ва эркинлиги мақомини эълон қилдик. Бу матбуотда ҳақиқий демократия ва фикр эркинлиги жорий этилиши йўлидаги илк қадамдир.

«Сирли олам» таҳрир ҳайъати ва ижодий ходимларининг бутун саъй-ҳаракатлари ватандошларимизнинг Табиат ва Инсон оламининг ғаройиб сиру синоатлари ҳақидаги тасаввурларини кенгайтиришга қаратилгандир. У кенг кўламдаги илмий-бадиий ва маърифат ойномадир.

Ойномамиз саҳифаларида энг кичик элементар заррачалардан тортиб олис галактикаларгача, одамзод руҳиятининг энг нозик сирларидан тортиб, тафаккурнинг энг сеҳрли, юксак парвозларигача — турфа ва қизиқарли маълумот, муаммоларининг қамраб олиниши фикримизнинг далилидир. Биз яқин ўтмишда таъқиқланган буюк маданий ва маънавий меросимизга даҳлдор қадимий қўлёзмаларнинг ойномамиз мундарижасига мос келадиган илм, хаёлот ва тасаввурга оид намуналарини, тарихимизнинг мураккаб ва унутилган саҳифаларини изчил ёритиб борамиз. Она Еримиз ва башарият ҳақидаги билимларни тарғибот қиламиз, ёшлар ва ўсмирларимизда ижодий тасаввур, маърифий ва граждалик фаоллигини тараққий эттиришга замин ҳозирлаймиз, уларда юксак ақлий- маънавий маданият ва инсонпарвар дунёқараш шаклланишига омил яратамиз.

Ойномамизнинг таваллуд йили, афсуски, мамлакатимиздаги иқтисодий, маънавий ва сиёсий таназзул даврига тўғри келди. Қимматчилик ва тақчиллик авж олаётган бозор иқтисодиёти шароитида янги туғилган мурғак гўдак — «Сирли олам» ҳам анча-мунча қийинчиликларга дуч келди. Қоғоз нархи ҳам, босмахона харажатлари ҳам, «Союзпечать» агентлиги хизмат ҳақи ҳам кескин ошиб кетди. Оқибатда ўртача 150 минг нусхада (70 тийиндан) тарқаладиган ойномамиз қарийб ҳеч қандай иқтисодий фойда келтирмайди.

Шуларга қарамай, биз некбинлармиз ва истиқболга умид ва эзгу ният билан қараймиз. Қоғоз ҳам кўпайиб қолар, қачондир ойномамиз замонавий компьютер, принтер ва мониторлардан иборат ўз босмахонасига эга бўлар. Ўзбекистон комсомоли Марказий Қўмитаси тармоқларида эса «Союзпечать» яккаҳокимлиги билан рақобат қила олувчи ёшлар ташкилотлари барпо этилар. Ҳозирги кунда ойномамизнинг тўлақонли ҳаёт фаолиятини сақлаб қолишнинг бирдан-бир йўли — уни мазмунан тамомила бойитиб, илмий-бадиий савиясини узлуксиз юксалтириб боришда, деб биламиз.

Тўғри, биргина сўз эркинлиги чорночор кун кечирадиган одамни ўз-ўзидан бой ва бахтли қилолмайди. Буни яхши тушунамиз. Биз ҳозир ўз мухбирларимизни қизиқарли очерк ва репортажлар ёзиб, ҳайратомуз суратлар олиб келишлари учун дунёнинг олис тропик мамлакатлари у ёқда қолиб, яқин нуқталарга ҳам юборишни фақат орзу қилишимиз мумкин, холос. Лекин ноумид—шайтон, деган халқимиз.

Ҳа, дўстлар, янги ойномамиз ҳам жумҳуриятимиз, бутун мамлакатимиз сингари янги иқтисодий алоқаларнинг мураккаб кўчасига минг машаққатлар билан аста-секин кириб боради, корчалонларга хос уддабуронлик ва эпчилликни ўрганади, ўзга ташкилотлар ва матбуот нашрлари билан амалий ҳамкорликни йўлга қўяди. Низомимиз бўйича биз ҳомийимиз (спонсоримиз) «Нур» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси билан ҳамкорликда «Сирли олам» кутубхонаси» туркумида қизиқарли китоблар нашр қиламиз, инсон руҳиятининг ғайритабиий сирлари билан боғлиқ халқаро жамият тузамиз, ойномамиз мундарижасига мос маданий-тарихий, фольклористик, этнографик ва ҳоказо тадқиқотларда иштирок этамиз, жумҳурият «Билим» жамияти билан ҳамкорликда турли тадбирлар ўтказамиз ва ҳоказо. Ўзимиз учун ҳам ҳали анча-мунча қоронғи бўлган бу катта ишларни амалга оширишда аввало муҳарриритимиз билан ижодий ҳамкорлик қила бошлаган муаллифларимиз: ёзувчилар, олимлар, инженерлар, ёш қаламкашлар, турли ноёб хислатли одамлар, шунингдек, муҳтарам ўқувчиларимизнинг самимий ёрдами ва кўмагига умид боғлаймиз.

Айрим башоратчиларимиз ойномамиз билан бир вақтда туғилган «Халқ сўзи» рўзномасига порлоқ истиқбол ваъда қилишмоқда. «Яхшидан юқсин», деган маънода биз ҳам у билан ижодий мулоқот ўрнатишни лозим топдик. Рўзнома раҳбарияти ва меҳнат аҳли бизга катта мурувват кўрсатиб, ўз саҳифаларида «Сирли олам» ойномаси заҳматкашлари учун ҳар ойда бир марта «дастурхон» ёзадиган бўлди. Ушбу саҳифа ана шу мурувватнинг илк меваси. Меҳмонга қуруқ бориб бўлмаганидек, биз бу гал ҳамкасбларимиз ҳузурига ойномамизнинг 2-сонида чоп этилаётган энг яхши «неъмат»ларимиздан бир шингил-бир шингил кўтариб келдик. «Хамир учидан патир» сифатида улардан Сиз ҳам баҳам кўрарсиз, азиз ўқувчимиз! Ойномамизнинг февраль сони эса, яқин кунларда «тандир» дан чиқади. Ушбу саҳифа билан танишгач, «Сирли олам»га обуна бўлолмай доғда қолганлар уни чакана савдодан қидириб келишларига ишончимиз комил.

Ҳожиакбар ШАЙХОВ,
«Сирли олам» ойнамасининг бош муҳаррири.

Навоийнома

Носир МУҲАММАД

«ЎЗ ВУЖУДИНГГА ТАФАККУР АЙЛАГИЛ...»

Навоий ва тасаввуф мавзуига чизгилар

Алишер Навоий ўзининг «Мажолисун-нафоис» асарида Амир Қосим Анвор таърифида сўз юритиб, шундай ёзади: «Мирнинг асли Озарбойжондиндур ва мавлуди Сароб отлиғ кентдиндур. Йигитликларида шайх Садриддин Ардабилий (куддиса сирруҳу)ға мурид бўлдилар ва суфия одоб ва тарийқин андин такмил қилиб, шайх ишорати била Хуросонға келдилар ва ол вақтда халойиқ Мир хизматига фирифта бўлуб ғавғо қила бошладилар. Подшоҳи замон Мирга ихрож ҳукм қилди. Балх ва Самарқанд сари бориб, муддате бўлиб, яна дорус-салтанат азимати қилдилар, яна Чиғатой мирзодалари, балки улус озодалари мурид бўлиб, ҳужум қила бошладилар. Равишлари пок эрди ва нафаслари оташнок. Эл бағоят алар назмлариға мойил ва шеърларин ўқумоқ ва битимакка роғиб бўлдилар...»

Шундан кейин Амир Қосим Анворнинг қуйидаги байти келтирилади:

Риндему ошиқему жаҳонсўзу
жома чок,
Бо давлати ғами ту эи фикри
жаҳон чи бок.

Мазмуни: риндмиз, ошиқмиз, жаҳонни ўртовчи ва ёқавайронлармиз, сенинг ғаминг (ёдинг) давлати турганда дунё фикридан не фойда? Бу байт изоҳидан маълум бўлишича, Алишер Навоий уч-тўрт яшарлигида ана шу матлаъни ёдлаб олган экан. Катталар қошида ҳар сафар уни ўқиб, таҳсинга сазовор бўлар экан.

Бу парча бизга уч муҳим нарсадан шоҳидлик беради. Биринчидан, у даврда тасаввуф таълимоти Шарқда ниҳоятда кенг тарқалган, халқнинг зулм ва зўравонликка, ўзаро урушларга қарши кайфиятларига ҳамоҳанг бўлган. Тасаввуф шайхлари халқ орасида жуда катта обрў-эътибор қозонганлар. Иккинчидан, бу таълимот диний мутаассибликка ва ҳукмрон мафкурага зид мавқеда турган. Шу сабабли унинг вакиллари ҳукмдорлар тарафидан кўпинча таъқиб остига олиниб, қувғин қилинган. Учинчидан эса, ёш Алишер гўдаклигиданоқ тасаввуф рамз ва истилоҳлари билан ошно бўла борган. Яна бир неча йилдан сўнг, саводи чиқиши биланоқ Шайх Фаридиддин Атторнинг «Мантиқ ут-тайр» асарини севиб мутолаа қилганлиги ва тўла ёдлаб олгани ҳам ана шу иштиёқдан далолатдир. Албатта, биринчи навбатда ёш гўдак онгини қушларнинг турфа хил нақллари сеҳрлаб олган. Аммо бу ҳол нақллар замиридаги мантиқни, рамзларни англашга илк пиллапоя бўлганлиги шубҳасиз. Шоир умрининг охиригача тасаввуф таълимотини пухта ўзлаштиришга, унинг инсонпарварлик, адолатпешалик жиҳатларидан ўз ижодида унумли фойдаланишга интилди. Бу борада унинг асарларида учрайдиган ўнлаб иқрорномаларга дуч келамиз. Масалан, илк девон — «Бадойиъ ул-бидоя»га кирган машҳур таржиъбанд шу маънода эътиборга лойиқ. Шоир унда нега тасаввуфнинг сирли оламига шўнғигани сабаблари ҳақида гапириб, Коинот, инсон ва уларнинг моҳияти борасидаги мушоҳадалари уни шу йўлга етаклаганлигини, илм ҳам, тақвою ибодат ҳам мушкулини кушод қилолмаганини таъкидлайди:

Назар айла бу коргаҳ вазъиға,
Ки ортар тамошосида ҳайратим.
Қуёш, йўқки бир зарра моҳиятин
Топа олмади саъй ила фикратим.
Не келмак аёи бўлди, не кетмагим,
Не мабдаъ яқин бўлди,
не рижъатим.
Не касби улум этти ҳал мушкилим,
Не тутти илик тақвию тоатим.
Топай деб хабар ушбу мақсуддин,
Туташти басе қавм ила суҳбатим...
Харобот аро кирдим ошуфта ҳол,
Май истарга илгимда сингои
сафол.

«Сирли олам»нинг навбатдаги сони режасини тузиш қизғин баҳслар билан ўтади. Сиру синоатларга, тасодифларга, ажойиботу янгиликларга тўла олам воқеотлари ичидан ўқувчи учун энг манзур бўладиганларини танлаб олиш керак-да!

Ушбу сурат «Сирли олам»нинг ижодий ходимлари: Ҳ. Шайхов (бош муҳаррир, ўнгдан иккинчи), Р. Рўзматов, Р. Зуфаров, Б. Холлиев, А. Йўлдошевлар ойнома учун суратлар танлашаётган лаҳзаларда туширилган.

Пастда ойномада чоп этилажак расмлардан намуналар.

С. МАҲКАМОВ суратга олган.

ДИҚҚАТ: ҒАРОЙИБ ТАЖРИБА!

Маълумки, моддий дунё ва инсон руҳияти ўзаро ниҳоятда мураккаб боғланишлар занжирига эга. Бизни ўраб турган борлиқ икки ибтидодан ташкил топган: биринчиси — сусткаш (моддият — зич ва узуқ-юлуқ таркиб), иккинчиси — фаол (руҳ, тафаккур, руҳий майдон, тўлқин). Бу ибтидолар якка ҳолда, ўзаро муносабатларсиз мавҳум ва ўлик хилқатлардир. Уларнинг уйғун ривожланиши —энг мақбул тадрижий тараққиёт омилидир. Ҳозирги кунда ана шу уйғунликни назорат қилиб турувчи самовий куч — Коинот Олий Тафаккури мавжудлиги борасида кўпгина илмий назария ва фаразлар майдонга келмоқдаки, бу кишини чуқур ўйга толдиради.

Башарият тарихининг турли босқичларида Коинотнинг Олий Тафаккури вакиллари руҳий ахборот олиш қобилиятиға эга одамлар орқали жамиятни инсон ва унинг Фазо таркибидаги ўрни ҳақидаги билимлар билан қуроллантиришга уринган. Уша даврларнинг ижтимоий-тарихий шароитлари ва ахборот олган одамлар дунёқарашлари доирасини акс эттирувчи бу билимлар асотир, ривоят, диний ҳамда фалсафий қўлёзмалар ва бошқа кўринишларда авлоддан-авлодга ўтиб келган. Мазкур жараён ҳозирги кунда ҳам давом этмоқда.

СССР Фанлар академияси Жуғрофия жамиятининг ҳақиқий аъзоси Г. Полковскийнинг фикрича, инсоннинг ижодий фаолияти одатда Табиат қонунларига зид ва у Ернинг биоқобиғию сайёра ва фазо сарҳадлари мувозанатини издан чиқариши мумкин. Геофизик ҳалокатлар аксарият ҳолларда катта ҳудудларда яшовчи халқ оммаси ҳиссий (эмоционал) қувватининг кескин ошиб кетиши билан боғлиқ. Агарда бу қувват руҳий таъсир йўли билан мўътадил ҳолатга келтирилиб, фақат эзгу мақсадларга йўналтирилса, табиий ҳалокатларнинг олдини олиш, айтайлик, қуриётган денгизни тўлдириш, одамларнинг сиҳат-саломатлигини яхшилаш мумкинлигини эндиликда жаҳон фани баҳоли қудрат тан олмоқда.

Ана шу мулоҳазаларга асосланиб, «Сирли олам» ойномаси муҳаррияти шу йилнинг 24, 25, 26, 27, 28 февраль кунлари Тошкент вақти билан соат 20.00 дан 20.15 гача АБДУРАФИҚ ҒОФУРОВНИНГ СИРТҚИ РУҲИЙ МУОЛАЖА АМАЛЛАРИНИ ўтказишни лозим топди. Амаллар вақтида ихлосманд беморлар ўз уйларида оила аъзолари билан бирга кўзларини юмиб, ўзларини бўш қўйиб ўтиришлари, таналаридаги хаста аъзолар ҳақида ўй суриб, уларга Коинотнинг олий кучларидан шифо сўрашлари жоиз. Айни вақтда табиби ғайбнинг илтимосига биноан ҳамма Парвардигордан Орол денгизи устида кўпроқ ёғингарчилик бўлишини илтижо қилади. Муолажа амаллари вақтида бировнинг бадани қизиши, терлаши, тебраниши, яна бировнинг танаси жимирлаши, эснаши, бошқалар йиғлаши, кулиши, ухлаши, нина санчгандай ҳис туйиши ва бошқа ўзгаришларни сезиши мумкин. Лекин бу ҳақда нима пайқар эканман, деб ўйламаслик, фақат ана шу айтилган кўрсатмага амал қилиши даркор.

Муолажа амал (сеанс)лари сиртдан қандай таъсир кўрсатгани тўғрисида, муҳтарам ўқувчилар, бизга батафсил ёзиб юборишингизни илтимос қиламиз.

(Табиби ғайб Абдурафиқ Ғофуров ҳақидаги мақолани ойномамизнинг 2-сонида ўқийсиз).

«СИРЛИ ОЛАМ» муҳарририяти.

МУҲАММАД ҚИССАСИ

ТАРЖИМОНДАН

Бу асарни менга 1988 йили Тошкентда ўтказилган Ҳиндистон китоблар кўргазмасида совға қилишди.

Ўқиб чиқдиму хаёлимга кетма-кет саволлар қуйилиб келаверди: нега ҳинд ноширлари ўз ўқувчиларига Маркс, Энгельс, Ленин, Ганди, Неру асарлари билан бирга Мусо, Исо, Будда, Муҳаммад ҳақидаги китобларни тақдим этишади-ю, биз бунга журъат этолмаймиз!! Динлар ва пайғамбарлар тарихи — жаҳон маданияти тарихининг, инсоният маънавияти ривожининг ажралмас қисми, деймиз, бас, нега уни ўрганмаймиз! Баҳс этадиган бўлсак, ўқиб, ўрганиб, билиб баҳслашсак бўлмайдими!

Бу — масаланинг бир томони. Масаланинг иккинчи томони шундаки, Муҳаммад таълимоти минг йиллар давомида миллиард-миллиард инсонларни ўзига эргаштириб келаётган экан, уларни бир йўла авом ва анойи ҳисоблаб, ўзимизни мутлақ оқилу доно санамайлик. Бу таълимот ҳозир ҳам жаҳон миқёсида кенг обрў ва эътиборга эга экан, демак, унинг қандайдир ҳаётий асоси, мағзи бор. Биз диққатни ана шу томонга қаратишимиз жоиз эмасми!

Масаланинг учинчи томони ҳам мавжуд. Маркс асарларини ўқиган киши дарҳол марксчи бўлиб қолмаганидек, Муҳаммад ҳақидаги китобни ўқиган китобхон ҳам дарҳол мусулмон бўлиб қолмайди. Бугунги китобхонни алдаш қийин: у қайда чин, қайда ёлғон, қайда дон, қайда сомон — дарров пайқаб олади.

Ана шу мулоҳазалар далдасида Нью-Делидаги «Ҳимкант-пресс» нашриёти босган бу қиссани ўзбекчалаштиришга киришдим. Давримиз олға сурган янгича тафаккур тарзи бизни дунёга, дунё тарихига кенг ва теран назар ташлашга даъват этмоқда. Келинг, тарихни, инсониятнинг маънавий юксалиш риважини кенг ва чуқур ўрганайлик. Шунда ҳақиқат юзага чиқади ва биз ўтмиш аждодлар иззатини ўрнига қўйгапимиздек, келажак авлодлар ҳам бизни ҳурмат-эҳтиром билан эсга олишади.

Жамол КАМОЛ.

Икки мўъжиза

Ўша даврда Арабистонда бир неча бадавлат ва қудратли мажусий шаҳзодалар яшар эди. Улардан бири Ҳабиб ибн Малик эди. Уни доно Ҳабиб дейишарди. Сабабки, у яҳудий ва насроний китобларини ўқир, табиатан яхши одам эди.

Доно Ҳабибнинг Сатиҳа исмли қизи бор эди. Сатиҳа тўсатдан ғалати касалга чалиниб, бир йўла кар, кўр, ва оёқсиз бўлиб қолади. Каъбага келиб, унинг соғайишини тилаб, тоат-ибодат қилади.

Муҳаммаднинг амакилари Абу Суфён билан Абу Жаҳл шаҳзодага учраб, Муҳаммаднинг қилмишларидан шикоят қилиб, шаҳзода ёрдамида уни ўлдирмоқчи ёки ҳайдаб юбормоқчи бўлишади. Доно Ҳабиб уларнинг арзини эшитгач, Муҳаммадни ўз ҳузурига чақиради. Буни эшитиб, мусулмонлар қўрқиб кетишади. «Сизга мушкул бир жумбоқни рўпара қилса-чи?» — деб сўрашади улар.

Муҳаммад уларга таскин беради, таваккални худога қилайлик, ўзи мушкулимизни осон этади, дейди.

У кириб борганда, шаҳзода ҳашаматли чодирда духоба болишларга суяниб ўлтирар, атрофида маҳраму мулозимлари хизматга шай бўлиб туришарди.

Доно Ҳабиб Муҳаммаднинг очиқ, дадил, аллақандай нурланиб турган, маъсум ва мусаффо чеҳрасига тикилиб қарайди.

«Эшитишимча, оллоҳ мени пайғамбар қилиб юборди, демишсан... Шу гап ростми?» деб сўрайди у.

«Рост, — деб жавоб беради Муҳаммад, — инсонларни ҳақ йўлга бошлаш учун оллоҳ мени пайғамбар қилиб юборди».

— Далилинг борми? — деб сўрайди шаҳзода. — Барча пайғамбарлар мўъжиза кўрсатишган... Нуҳнинг кемалаги, Сулаймоннинг узуги бор эди. Иброҳим оловга ҳоким эди, амр этиб, уни ўчира оларди. Исмоилнинг қўчқори, Мусонинг ҳассаси бор эди. Исо ўликка жон бағишларди. Қани, сен айт-чи, менинг чодиримда ким бор ва мен уни нега бу ёққа келтирдим?»

Муҳаммад тиз чўкиб, ибодат қилади. Сўнг ўрнидан туриб, дейди: «Ё, Ҳабиб, чодирингда қизинг бор. У кўр, кар, тилсиз ва оёқсиз. Сен унга шифо истаб, бу ёққа келтиргансан. Бор, чодирингга кириб, қизинг билан гаплаш».

Ҳабиб ўрнидан туриб, чодирга киради ва соппа-соғ қизи уни табассум билан қарши олади. Ҳабиб буни кўриб, ҳайратга тушади.

Сўнгра Ҳабиб Муҳаммаддан яна мўъжиза кўрсатишни сўрайди. Муҳаммад яна тиз чўкиб, ибодат қилади. Шунда ажиб ва ғаройиб ҳодиса юз беради. Ҳамма ёқни зулмат, қоронғулик қоплайди. Ҳозир бўлганлар ҳайрон-лол қараб туришаркан, Муҳаммад бармоғини осмонга қадайди. Шунда кўз очиб юмгунча ўтган фурсат ичида тўлин ой қоқ икки бўлиниб, яна бирлашади. Ҳабиб ибн Малик онг-тонг бўлиб қолади ва тиз чўкиб дейди: «Ё Муҳаммад, мени ҳақ йўлига бошлагил». Шунда Ҳабибга эргашиб, тўрт юз етмиш киши пайғамбарга имон келтиради.

Мутлақо махфий

ҚЎҚОН ХАЗИНАСИ ҚАЙДА?

Маълумки, 1873 йили Қўқон хонлигида бошланган қўзғолон кейинчалик умумхалқ ҳаракатига айланиб кетди. Бунинг оқибатида 1875 йил 22 июлда Худоёрхон Қўқон хонлигидан Хўжанд орқали Тошкентга қочишга мажбур бўлди. У бунга пухта тайёргарлик кўриб, Қўқон хонлигининг хазинасини олиб кетишга муваффақ бўлди. Аммо бу хазинанинг тақдири ҳанузгача номаълум эди.

Шу муносабат билан архив ҳужжатидан парча келтирмоқчимиз: «Сирдарё вилоятининг ҳарбий губернаторига. 1875 йил. 24 июль. Мутлақо махфий.

...Шу куни (24 июль) кеч соат 6.00 да Қўқон хони Худоёрхон ўз оиласи, 70 кишилик аёллар жамоаси, 500 кишига яқин ҳамроҳлари ва 40 арава хазинаси билан бирга Хўжандга келди...

Хўжанд уезди бошлиғи (имзо) Подполковник Барон Нольде».

Худоёрхон Тошкентга келганидан кейин Туркистон генерал-губернатори фон К. П. Кауфман билан учрашиб, ундан ҳарбий ёрдам сўради. Аммо К. П. Кауфман ёрдам беришнинг ўрнига росмана қароқчидек, бу хазинани қўлга киритиб, хонни Оренбургга сургун қилди.

Кейинчалик Худоёрхон Оренбургдан қочишга муваффақ бўлган эди.

Ҳ. БОБОБЕКОВ,
УзФА Тарих институти «Янги тарих» бўлимининг мудири, тарих фанлари номзоди.

«ХАЛҚ СЎЗИ» ВА «СИРЛИ ОЛАМ» МУШТАРИЙЛАРИ ДИҚҚАТИГА!

Маълумки, ўтган йилнинг октябрь—ноябрь ойларида «Сирли олам» ойномаси муҳарририяти ва фаоллари жумҳуриятимиз «Билим» жамиятининг «Маърузачилар уйи»да туркум учрашувлар ўтказди ва улар муштарийларимизда катта қизиқиш уйғотди. Кўп сонли ўқувчиларимизнинг илтимос ва талабларини эътиборга олиб, бундай учрашувларни февраль—март ойларида яна давом эттиришга қарор қилдик.

Шундай қилиб, шу йилнинг 28 февраль ва 14 март кунлари соат 17.00 да жумҳуриятимиз «Билим» жамияти бошқарувининг катта бўлмасида (Абдулла Қодирий кўчаси, 13) таниқли адиблар, шоирлар, олимлар, табиби ғайблар, экстрасенс-муолажакорлар, башоратчилар, руҳий мулоқотчилар ва бошқа ноёб хислатли одамлар билан оламнинг кишини ҳайратга солувчи мўъжизалари ва сирли ҳодисалари, коинот жумбоқлари, унутилиб кетган ғаройиб ихтиролар, кўҳна маданиятимизнинг осори-атиқалари, фавқулодда кашфиётлар, сўнгги вақтларда сайёрамизга бот-бот ташриф буюраётган номаълум учар жисмлар (НУЖ) ва одамларнинг ғайритабиий лаёқатларини кундан-кунга кенгроқ очаётган парапсихология ва экстрасенсорика сирлари ҳақида мароқли суҳбатлар ўтказамиз.

Учрашувларга қизиққан барча ўртоқлар таклиф қилинади. Корхоналар, муассасалар, илмгоҳлар, ижодий уюшмалар, ёшлар ташкилотлари учрашувларда коллектив ҳолда иштирок этиш учун «Билим» жамиятига талабномалар беришлари мумкин.

Патталар «Билим» жамияти биносида учрашувдан икки кун олдин сотила бошлайди. Тўпланган маблағнинг бир қисми Мирзо Улуғбек фондига ўтказилади.

Қўшимча маълумотлар олиш учун телефонлар: 44-53-50, 44-50-21.

«СИРЛИ ОЛАМ» ОЙНОМАСИ МУҲАРРИРИЯТИ.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.
Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖУРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.
Босишга топшириш вақти 21.00 Индекс: 64608 1907-буюртма.
Босишга топширилди 23.40.
Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ХАЛҚ СЎЗИ